

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**РОЗСЛІДУВАННЯ ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬСТВА
ЩОДО ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ**

Методичні рекомендації

Київ-2023

Авторський колектив:

Вознюк А.А., доктор юридичних наук, професор (Національна академія внутрішніх справ); **Кобець С.В.**, аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності (Національна академія внутрішніх справ); **Грига М.А.**, кандидат юридичних наук (Національна академія внутрішніх справ); **Дрозд О.Ю.**, доктор юридичних наук, професор (Національна академія внутрішніх справ); **Пархоменко Ю.О.**, кандидат юридичних наук (Департамент міграційної поліції НПУ)

Рецензенти:

Грибов М.Л., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ №1 Національної академії внутрішніх справ;

Шевчишен А.В., доктор юридичних наук, доцент, начальник відділу розслідування службових злочинів управління розслідування корупційних злочинів Головного слідчого управління Національної поліції України

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 21 грудня 2022 р. (протокол № 4)

Р 654 Розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу [Текст]: метод. рек. / [Вознюк А.А., Кобець С.В., Грига М.А., Дрозд О.Ю., Пархоменко Ю.О.]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. – 65 с.

У методичних рекомендаціях розглянуто основні питання розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. Визначено криміналістичну характеристику даних кримінальних правопорушень, деталізовано обставини, що підлягають встановленню та розкрито особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Для слідчих, оперативних працівників, працівників прокуратури, суду, адвокатів, а також науковців, викладачів і курсантів.

УДК 343.985.7:343.326

© Національна академія внутрішніх справ, 2023
© Вознюк А.А., Кобець С.В., Грига М.А., Дрозд О.Ю.,
Пархоменко Ю.О., 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. Криміналістична характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу	6
1.1. Спосіб учинення.....	6
1.2. Особа злочинця, потерпілого та інші елементи криміналістичної характеристики	13
2. Початковий етап розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу	26
2.1. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування.....	26
2.2. Типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування, алгоритми дій слідчого	28
3. Організація і тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій	34
3.1. Огляд.....	34
3.2. Допит	42
3.3. Інші слідчі (розшукові) дії.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	60

ВСТУП

У здійсненні одного з головних завдань правової держави – захисті прав і свобод громадян, особлива роль належить працівникам правоохоронних органів, ефективна діяльність яких виступає важливим фактором стабільності суспільства в цілому. Саме тому держава створює систему додаткових правових гарантій, спрямованих на забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів, а також безпеки їхніх близьких. Особливо актуальним питання захисту правоохоронців на всіх рівнях постає в умовах війни, коли навантаження на них збільшується в рази. Гарантії кримінально-правового характеру, спрямовані на забезпечення належного функціонування правоохоронних органів, закріплено у розділі XV Особливої частини Кримінального кодексу України, що містить сукупність кримінально-правових норм, покликаних охороняти недоторканність правоохоронців під час виконання ними своїх обов'язків, а також недоторканність близьких їм осіб.

Найпоширенішим кримінальних правопорушенням зазначеної категорії є погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, кримінальна відповідальність за яке передбачена ст. 345 КК України. Так, відповідно до статистичних даних, за 2022 рік було обліковано 475 таких діянь, тоді як за ст. 342 КК України (Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб) за той самий звітний період було обліковано 134 кримінальних правопорушень, за ст. 343 КК України (Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця) – 46, за ст. 348 (Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця) – 38¹.

Водночас розслідування проваджень за ст. 345 КК України часто на практиці супроводжується суттєвими ускладненнями. Йдеться, зокрема, про високий рівень латентності таких кримінальних правопорушень, що іноді зумовлений небажанням самих потерпілих працівників повідомляти про вчинення злочинних дій щодо них. Практики також наголошують на недосконалості конструкції законодавчої норми (ст. 345 КК України), внаслідок чого найбільш поширені передбачені нею злочини (ч. 2 – Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків) віднесені до нетяжких, а відтак – ускладнюється можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування. Крім того, потерпілим у даних провадженнях виступає не

¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. *Офіс Генерального прокурора України*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

пересічний громадянин, а представник влади, ставлення до якого у суспільстві є неоднозначним, що іноді впливає на бажання окремих учасників провадження співпрацювати зі слідством. Виникають на практиці труднощі і з кваліфікацією розглядуваних кримінальних правопорушень, що пов'язано з необхідністю відмежування даного складу злочину від інших суміжних складів (Погроза вбивством, Умисне легке тілесне ушкодження тощо), які схожі за способом вчинення, але не пов'язані зі службовою діяльністю працівника правоохоронного органу.

Зважаючи на зазначене, існує нагальна потреба в удосконаленні методичного підґрунтя та наданні практичної допомоги органам досудового розслідування під час здійснення початкового та подальшого етапів розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, що і є метою представлених методичних рекомендацій.

1. Криміналістична характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу

Криміналістична характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу – це система відомостей про криміналістично значущі ознаки даної категорії кримінальних порушень та закономірні зв'язки між ними, які сприяють вирішенню завдань розслідування: спосіб учинення, особа злочинця, особа потерпілого, обстановка вчинення.

1.1. Спосіб учинення

Саме даний елемент криміналістичної характеристики є визначальним, адже зумовлює виникнення слідової картини злочину, а відтак – і доказового фундаменту всього розслідування. Крім того, спосіб учинення злочину виявляє тісний зв'язок та зумовлює ознаки інших елементів криміналістичної характеристики. Більшість науковців вирізняють три компоненти, що утворюють структуру способу учинення злочину, зокрема дії, спрямовані на підготовку, вчинення та приховування кримінального правопорушення. Аналіз кримінальних проваджень за ст. 345 КК України, а також дослідження інших учених дозволяють стверджувати, що підготовчий етап не часто має місце при вчиненні розглядуваних злочинів і зазвичай полягав у: встановленні місця проживання потерпілого, членів його родини та близького оточення, місця роботи та його службового кабінету; визначенні часу виходу з дому на роботу й часу звільнення з роботи, постійного маршруту пересування (пішого або на транспорті); виборі місця вчинення кримінального правопорушення, доборі знаряддя вчинення; виманювання (створення умов, за яких працівник правоохоронного органу має з'явитися в певному місці у певний час).

Водночас найбільш поширеними способами приховування слідів погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу є: втеча з місця вчинення кримінального правопорушення; приховування власних тілесних ушкоджень, отриманих у результаті спротиву з боку потерпілого; створення неправдивого алібі; приховування знарядь злочину; надання завідомо неправдивих показань; ухилення від явки до органу досудового розслідування.

Дії, які утворюють безпосередній спосіб вчинення злочину, визначаються передусім відповідною нормою КК України. Так, ознаками об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, є наступні способи його вчинення: погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 1 ст. 345 КК України); умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 2 ст. 345 КК України); умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого

тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 3 ст. 345 КК України)¹.

Важливо наголосити, що відсутність слідів застосування насильства щодо працівника правоохоронного органу не є підставою звільнення нападника від відповідальності, адже основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 345 КК є нормальна діяльність правоохоронних органів, їх авторитет, а додатковим обов'язковим об'єктом – психічна та фізична недоторканність працівників правоохоронних органів або їх близьких родичів.

Приклад. З урахуванням встановлених судом обставин (спричинення працівникові поліції удару в обличчя та здушування його за шию під час виконання ним службових обов'язків) висновок апеляційного суду про те, що потерпілому не завдавалися побої, оскільки він не отримав тілесних ушкоджень, є непереконливим, тому що відсутність тілесних ушкоджень у працівника поліції не є підставою для встановлення відсутності в діях обвинуваченого складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 345 КК. Адже об'єктивна сторона цього злочину становить дії, пов'язані як із заподіянням тілесних ушкоджень, так і з побоями².

У досліджуваному складі злочину, погроза – це інформаційний вплив на психіку осіб, зазначених у даній нормі, змістом якого є висловлений назовні намір здійснення у зв'язку з виконанням даними особами своїх посадових обов'язків:

- вбивства, а саме умисного протиправного заподіяння смерті працівнику правоохоронного органу або його близьким родичам;
- насильства, яке, на підставі аналізу ч. 2 та ч. 3 ст. 345 КК України може виражатися у заподіянні побоїв, легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень;
- знищення чи пошкодження майна.

Такі форми об'єктивної сторони аналізованого злочину, як заподіяння зазначених наслідків, характеризуються реальним спричиненням тієї чи іншої шкоди, що передбачена в тому числі у ч. 2 та ч. 3 ст. 345 КК України³.

На практиці погрози щодо працівника правоохоронного органу здійснюються в різний *спосіб*: усно, письмово, шляхом демонстрації певних предметів. Найчастіше погрожують словесно, значно рідше – телефоном, через SMS-повідомлення, шляхом демонстрації зброї чи інших підручних предметів, підкидання різних предметів та імітації протиправної дії – встановлення на видному місці вибухових пристроїв (інколи несправних та імітованих), вінків для поховання, сокири тощо, пошкодження майна (підпал дверей чи авто).

¹ Кримінальний кодекс України № 2341-III від 5 квіт. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

² Постанова Верховного Суду від 21 вересня 2021 року у справі № 495/8147/17, провадження № 51-753км21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99951241>.

³ Гладкова Є. О. Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів: науково-методичні рекомендації. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016. С. 11, 12.

Нерідко такі погрози супроводжуються посиланням на авторитетні зв'язки у владі, що можуть негативно вплинути на подальшу службову діяльність. Окремі вчені встановлюють зв'язок способу погрози і *категорії правоохоронців*. Так, найчастіше погрози патрульним здійснюються словесно, водночас іншим працівникам поліції – через телефонні дзвінки, SMS повідомлення, а також шляхом пошкодження їхнього майна (автомобіля, вікон житла, службового кабінету тощо)¹.

Приклад. Вироком Добропільського міськрайонного суду Донецької області 36-річного мешканця м.Білицьке визнано винним у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 345 (погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу) КК України.

Неодноразово судимий чоловік, перебуваючи у своїй квартирі у стані алкогольного сп'яніння, зателефонував на гарячу лінію «102» та повідомив, що потребує негайної допомоги поліції.

При спілкуванні з 24-річним сержантом поліції Добропільського ВП Покровського ВП ГУНП в Донецькій області чоловік почав погрожувати працівнику правоохоронного органу кухонним ножем, та у відповідь на законні вимоги останнього про припинення вказаних незаконних дій, продовжив створювати реальну загрозу життю та здоров'ю поліцейського.

Сприймавши вказані погрози як цілком реальні та керуючись Законом України «Про Національну поліцію», сержант здійснив один попереджувальний постріл у підлогу із табельної вогнепальної зброї, після чого до зловмисника було застосовано спеціальний засіб у вигляді кайданок.

Погодившись з позицією публічного обвинувачення, яке підтримував Добропільський відділ Костянтинівської місцевої прокуратури, суд призначив правопорушнику покарання у вигляді 4 місяців арешту².

Вивчення кримінальних проваджень за ст. 345 КК України, зокрема в контексті аналізу способів вчинення даних кримінальних правопорушень дозволило дійти висновку, що криміналістичні особливості їх реалізації виявляють тісний зв'язок з *мотивами та метою* правопорушника. Так, якщо кримінальне правопорушення вчиняється з мотиву помсти за минулі дії працівника правоохоронного органу, то зазвичай, зловмисник ретельно планує свої дії і безпосередньому вчиненню злочину передують підготовчі дії, а також наявні дії, спрямовані на приховання слідів злочину. Якщо ж кримінальне правопорушення вчиняється раптово, як безпосередня агресивна реакція на певні дії працівника правоохоронного органу, спосіб вчинення у такому разі не охоплює вищезазначені етапи. Крім того, мотивація виявляє кореляційні зв'язки і з іншими елементами криміналістичної характеристики досліджуваних кримінальних правопорушень, зокрема, з особою злочинця. Зазвичай, з мотиву помсти погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу

¹ Сенько М. М., Беленок В. П. Про об'єктивну сторону складу злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 1. С. 301.

² Покаранням за погрозу вбити поліцейського стали 4 місяці арешту. *Донецька обласна прокуратура*. URL: <https://don.gp.gov.ua/ua/news.html>

вчиняють особи, які раніше вже вчиняли інші кримінально карані діяння, негативно характеризуються або вже відбували покарання у місцях позбавлення волі. Без попередньої підготовки, імпульсивно такі правопорушення, зазвичай, вчиняються особами без кримінального минулого, часто в стані алкогольного сп'яніння. Відтак і програма дій слідчого під час розслідування таких злочинів буде різнитися і слідство плануватиметься у різний спосіб.

Найбільш поширеними мотивами вчинення кримінальних порушень, що досліджуються, є:

- помста працівникові поліції за виконані службові обов'язки;
- неповага (неприязнь) до представників правоохоронних органів у цілому;
- бажання уникнути відповідальності за вчинення протиправних дій;
- перешкоджання діям працівника правоохоронного органу щодо припинення правопорушення або у зв'язку зі здійсненням процесуальних дій в межах розслідування злочину, до якого причетний;

хуліганські мотиви.

Приклад. 22.01.2018 о 7:59 Особа_3, перебуваючи поблизу залізничної станції Нижньодніпровськ–Вузол за Адреса_1, побачив службовий автомобіль співробітників Управління патрульної поліції Дніпропетровської області.

Переслідуючи хуліганські мотиви Особа_3, підійшов до службового автомобіля та безпідставно почав висловлюватись нецензурною лайкою на адресу співробітників поліції, на що поліцейські зробили зауваження та попередили Особу_3 про недопустимість порушення громадського порядку. Однак останній ігнорував наполегливі, неодноразово повторені законні вимоги та розпорядження поліцейських.

Інспектор патрульної поліції старший лейтенант поліції Особа_4, правомірно реагуючи на хуліганські дії Особи_3, виконуючи свої службові обов'язки, з метою припинення протиправних дій останнього, враховуючи його агресивну поведінку, відповідно ст. 42 закону «Про Національну поліцію», прийняв рішення обмежити рух Особи_3 та застосувати спеціальний засіб «кайданки», повідомивши про намір і причини застосування. У цей момент Особа_3, усвідомлюючи, що Особа_4, є працівником поліції, перебуває на службі та виконує свої службові обов'язки, умисно наніс останньому декілька ударів кулаком правої руки в обличчя¹.

Але найчастіше мета вчинення протиправних дій під час вчинення досліджуваних злочинів полягає в бажанні уникнути відповідальності за вчинення протиправних дій шляхом активного опору працівникові поліції.

Приклад. З метою залишення місця пригоди, діючи умисно, перебуваючи за кермом транспортного засобу, ОСОБА_2 почала рух на транспортному засобі марки «Mercedes Benz», державний номерний знак НОМЕР_1. Задля припинення правопорушення ОСОБА_1 (інспектор УПП у м. Києві), діючи

¹ Постанова третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14 квіт. 2021 р. у справі № 199/2151/18. URL: https://zib.com.ua/ua/147875-vdariti_policeyskogo_v_nis_z_motiviv_samozahistu_ne_e_zlochii.html.

згідно зі ст. 23 Закону України «Про національну поліцію», схопила руками за раму транспортного засобу через відкрите вікно лівих передніх дверцят транспортного засобу та почала висловлювати ОСОБА_2 законну вимогу зупинитися. Проте ОСОБА_2, розуміючи, що автомобіль є підвищеним джерелом небезпеки та усвідомлюючи, що він рухається по проїжджій частині з інтенсивним рухом транспортних засобів, а ОСОБА_1 перебуває при виконанні своїх службових обов'язків, продовжив рух, повертаючи та набираючи швидкість. Унаслідок цих дій ОСОБА_1 вдарилась об автомобіль «MercedesBenz», державний номерний знак НОМЕР_1, яким керував обвинувачений, та отримала тілесні ушкодження¹.

Крім того, метою досліджуваних кримінальних правопорушень часто є змусити працівника поліції відмовитися від виконання своїх службових повноважень на даний момент або в майбутньому. При чому, це стосується як самого порушника, так і його родичів, знайомих тощо.

Приклад. Близько 5-ої години ранку на вул. Сихівській м. Львова патрульні зупинили водійку автомобіля BMW 528, яка порушила ПДР. Поліцейські сіли в службовий автомобіль через перевірки документів порушницю. Раптом у вікно постукав невідомий чоловік. Поліцейські опустили скло бокових передніх дверцят машини, аби запитати причину звернення. Молодий чоловік повідомив, що має бойову зброю і показав її в кишені. Він обійшов патрульний автомобіль і зупинився на газоні. Патрульні вийшли за ним і побачили, що 19-річний юнак, нецензурно висловлюючись, скерував на них зброю. Поліцейські негайно затримали його та викликали на місце події слідчо-оперативну групу².

Значна частина досліджуваних кримінальних правопорушень вчиняється з мотивів помсти. Причому, як стверджує А. К. Мирошніченко, певна кількість актів помсти щодо працівників правоохоронних органів виникає через бажання принизити останніх через їхню професійну діяльність. Помста є в цих випадках вторинним явищем. Зауважимо, найбільша кількість злочинів проти правоохоронних органів і суду, зокрема з метою помсти, виникає як відповідна реакція на їхню професійну діяльність щодо конкретної особи. Розправа-помста наступає, наприклад, після відбування засудженим строку покарання, яке він вважає незаслуженим. Також непоодинокими є випадки помсти щодо близьких родичів правоохоронців та пошкодження або знищення їхнього майна³.

Усі ці дані мають важливе значення для розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із погрозами або насильством щодо працівника правоохоронного органу, оскільки впливають на визначення стратегічних напрямів розслідування, що, у тому числі, мають вагу при встановленні винних

¹ Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 21 лют. 2020 р. у справі № 688/1086/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87751917>.

² За погрозу зброєю патрульним чоловікові загрожує кримінальна відповідальність. Сайт патрульної поліції. URL: <http://patrol.police.gov.ua/2020/12/31/za-pogrozu-zbroyeyu-patrulnym-cholovikovi-zagrozhuye-kryminalna-vidpovidalnist/>

³ Мирошніченко А. Витоки мотиву помсти щодо працівників правоохоронних органів і суду. *Право та державне управління*. 2016. № 2. С. 7, 8. URL: <http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/>

та причетних до злочину осіб, а також іншої криміналістично значущої інформації.

Тілесні ушкодження під час вчинення досліджуваної категорії кримінальних правопорушень найчастіше завдаються шляхом використання фізичної сили злочинця: ударів руками і ногами, ударів головою жертви об тверду поверхню, стрибання на потерпілого, що лежить, рідше – шляхом поштовхів, кидків, болювих прийомів, у поодиноких випадках – шляхом зштовхування з висоти, виштовхування з транспортного засобу, що рухається тощо)¹. Значна частина кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, вчиняється за допомогою предметів, спеціально не пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень. Це, зазвичай, предмети, випадково підібрані злочинцем на місці вчинення злочину, а також різні речі побутового призначення без будь-якого внесення до них конструктивних змін. Таким чином, спосіб та знаряддя вчинення досліджуваних злочинів виявляють тісний зв'язок з таким елементом криміналістичної характеристики, як обстановка, зокрема місце вчинення протиправних дій.

*Приклад. ОСОБА_2 визнаний винним у тому, що він 19 травня 2016 р. під час проведення огляду місця події – належної йому території пілорами, був агресивно налаштованим, перешкоджав проведенню першочергової слідчої дії, поводив себе зухвало, на зауваження працівників поліції не реагував та їхні законні вимоги не виконував і в подальшому з погрозою застосування зброї залишив місце огляду, а за деякий час, узявши бензопилу, завів її та почав скеровувати шину на працівників поліції. При спробі слідчого Бродівського ВП Золочівського ВП ГУНП у Львівській області ОСОБА_6 припинити протиправні дії, ОСОБА_2 умисно схопив його рукою за передпліччя та почав тискати, внаслідок чого спричинив йому легкі тілесні ушкодження*².

На практиці трапляються випадки, коли спричинення насилья щодо працівника правоохоронного органу є наслідком дій самого правоохоронця. Так, В. П. Беленок одним із факторів погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу виокремлює віктимну поведінку правоохоронців, яку автор класифікує на суспільно корисну (правомірну, позитивну), необачну (легковажну), неправомірну, асоціальну (аморальну)³. Так, у разі неправомірного застосування фізичної сили поліцейським, насилья щодо нього може бути розцінене як необхідна оборона.

Приклад. Розглядаючи справу №335/2105/18, районний суд виправдав особу, яка обвинувачувалася за ч. 2 ст. 345 Кримінального кодексу (умисне

¹ Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень: арэф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. 23 с.

² Ухвала колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Львівського апеляційного суду від 24 січ. 2019 р. у справі № 439/1709/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80208857>.

³ Беленок В. П. Кримінологічна характеристика потерпілих від погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2(119). С. 63.

заподіяння працівникові правоохоронного органу легких тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків).

На переконання суду, працівник поліції сам спровокував конфлікт, бо першим завдав удар, спричинивши обвинуваченому біль. До того ж, покази потерпілого та двох свідків викликали в суду сумніви, які він витлумачив на користь обвинуваченого, констатувавши відсутність складу злочину¹.

Спосіб вчинення злочину зумовлює виникнення першоджерел криміналістично важливої інформації – слідів, які прийнято поділяти на ідеальні та матеріальні.

Для вчинення погрози чи насильства щодо працівника правоохоронного органу, що вчиняється в умовах очевидності, характерними є ідеальні сліди у вигляді показань свідків та очевидців події, якими можуть бути колеги потерпілого, знайомі підозрюваного, випадкові особи, які стають очевидцями вчинення таких протиправних дій, працівники медичних закладів та ін.

Матеріальні сліди, зазвичай, залишаються безпосередньо на місці вчинення кримінальних правопорушень даної категорії, на тілі (одязі) потерпілого чи підозрюваного, за місцем їхнього проживання (роботи), у місцях приховання знарядь чи інших слідів кримінального правопорушення тощо. Так, на місці події можуть залишатися речі (їхні частини) потерпілого або злочинця, сліди пальців рук, взуття, знаряддя вчинення (у тому числі транспортного засобу) та ін. Оскільки вчинення досліджуваного злочину часто супроводжується активними діями учасників злочинної події (опір, бійка), на місці вчинення злочину, а також на їхньому одязі та тілі можуть залишатися сліди біологічного походження, зокрема кров, слина, волосся. Крім того, на одязі на речах потерпілого внаслідок таких дій залишаються різного роду ушкодження. Внаслідок застосування фізичного впливу на тілі потерпілого можуть залишатися сліди у вигляді різного ступеню тілесних ушкоджень, кількість і локалізація яких має важливе значення для встановлення факту наявності у підозрюваного умислу на вчинення тих чи інших протиправних дій щодо працівника правоохоронного органу.

Крім того, в межах розглядуваної групи слідів суттєвим джерелом криміналістично значущої інформації у таких провадженнях є різного роду документи: рапорти (заяви) працівників правоохоронних органів, службові журнали, відомості, накази, посадові інструкції, посвідчення, висновки службових розслідувань, пояснення очевидців, результати судово-медичних досліджень тощо.

В якості слідів учинення досліджуваних злочинів також часто виступають відеозаписи на електронних носіях інформації: флеш-носії, мобільні телефони, планшети, відеокамери, де можуть бути зафіксовані події злочину. Даний факт зумовлений, зокрема тим, що діяльність окремих категорій поліцейських під час несення служби віднедавна в обов'язковому порядку фіксується на

¹ Чи можна виправдати особу, яка вдарила поліцейського у відповідь – думка ВС. Закон і Бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/149353.html>

відеокамеру. Крім того, значна кількість таких кримінальних правопорушень вчиняється у публічних місцях, де можуть бути камери відеоспостереження.

1.2. Особа злочинця, потерпілого та інші елементи криміналістичної характеристики

Типові дані про особу злочинця є одним з найбільш значущих елементів криміналістичної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. Особу злочинця передусім вивчають за *соціально-демографічними* ознаками (вік, стать, сімейний стан, судимість, працевлаштування, освіта, громадянство, національність тощо). Комплексний аналіз вказаних ознак дає змогу сформувати повну та об'єктивну характеристику осіб, які вчиняють такі кримінальні правопорушення.

Громадянство та національність. Аналіз емпіричних джерел засвідчує, що з 256 засуджених 2022 року за ст. 345 КК України лише один не був громадянином України¹. Водночас серед громадян України, які вчиняють ці злочини, є не лише українці, а й представники інших національностей – представники етнічних національних меншин.

Стать. Такі злочини вчиняють переважно чоловіки: з 256 засуджених – лише 33 жінки (12,9 %)².

Така суттєва перевага зумовлена тим, що чоловіки значно частіше вчиняють адміністративні та кримінальні правопорушення, які передують погрозам або насильству щодо працівників правоохоронних органів. Крім того, спосіб учинення злочину, передбачений ст. 345 КК України, здебільшого пов'язаний із застосуванням фізичної сили. Крім того, перевага осіб чоловічої статі певною мірою зумовлена також різною реакцією чоловіків і жінок на певні подразники (наприклад, правомірні або неправомірні дії правоохоронців)³.

Типовими ситуаціями вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, жінками є наслідування дій своїх чоловіків, які здійснюють погрози або насильство щодо правоохоронців (*наприклад, ОСОБА_3 після того, як її чоловік завдав легких тілесних ушкоджень одному поліцейському, завдала легких тілесних ушкоджень іншому поліцейському*)⁴ та обурення тим, що їхніх чоловіків намагаються притягнути до відповідальності (*наприклад, ОСОБА_2, обурившись щодо дій поліцейських, які складали стосовно її чоловіка матеріали*

¹ Звіт про склад засуджених за 2022. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

² Там само

³ Беленок В. П. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2 (16). С. 44.

⁴ Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 3 берез. 2021 р. у справі № 759/22422/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94531933>

про адміністративне правопорушення, накинулася на інспектора патрульної поліції та почала завдавати йому удари в обличчя)¹.

Вік. З 256 засуджених у 2022 році осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за ст. 345 КК України, лише 4 особи (1,6 %) були віком 16-18 років, 42 особи (16,4 %) – 18-25 років, 45 осіб (17,6 %) – 25-30 років, 135 осіб (52,7 %) – 30-50 років, 27 осіб (10,5 %) – 50-65 років, 3 особи (1,2 %) – 65 і більше років². Таким чином, найчисленнішу криміногенну групу за віковою ознакою становлять особи віком 35-50 років (52,7 %). Натомість неповнолітні та особи 65 років і старше їх майже не вчиняють. Варто констатувати певну залежність вікових характеристик правопорушників цієї категорії та кількості відповідних кримінально протиправних діянь. В осіб віком від 16 до 50 років зі збільшенням віку зростає рівень криміногенності суб'єкта: чим старша особа, тим більша ймовірність учинення нею погроз або насильства щодо правоохоронців³.

Освіта. Серед засуджених 2022 року 23 особи (8,9 %) мали повну вищу освіту, 9 осіб (3,5 %) – базову вищу, 61 особа (23,8 %) – професійно-технічну, 55 осіб (21,5 %) – повну загальну середню, 101 особа (39,4 %) – базову загальну середню, 1 особа (0,4 %) – початкову середню та 6 засуджених (2,3 %) не мали освіти⁴. Відтак найбільш криміногенні групи за освітнім рівнем становлять особи із загальною середньою (зазвичай базовою, рідше – повною) та професійно-технічною освітою (разом – 84,7 %). Натомість особи без освіти й особи з початковою загальною освітою практично не вчиняють злочини, передбачені ст. 345 КК України (2,3 та 0,7 % відповідно), рідко вчиняють такі злочини особи з вищою освітою (12,4 %).

Незначна кількість осіб з вищою освітою серед виконавців досліджуваних логічно пояснюється тим фактом, що високоосвічені громадяни загалом значно менше потрапляють у поле зору правоохоронців, краще усвідомлюють правові наслідки вчинення своїх дій та значно менше схильні до вчинення насильницьких злочинів⁵.

Водночас учинення в окремих випадках цих злочинів особами з вищою освітою можна пояснити тим, що її наявність в деяких засуджених є

¹ Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 16 лют. 2021 р. у справі № 753/22295/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94986947>.

² Звіт про склад засуджених за 2022. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

³ Беленок В. П. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2021. № 2 (16). С. 42–51. С. 44–45.

⁴ Звіт про склад засуджених за 2022. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

⁵ Кобець С. В. Криміналістична характеристика осіб, які вчиняють погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2021. № 3(17). С. 158–166. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.3.1

формальністю, тобто свідчить лише про наявність відповідного диплома та про зниження якості освіти в Україні протягом останніх десятиліть¹.

В цілому невисокий освітній рівень злочинців цієї категорії зумовлений тим, що власне характер посягання на представника влади не вимагає високого рівня розвитку, а механізм злочину не потребує глибокого осмислення вчинків.

Судимість. Серед засуджених особи, які мають судимість за злочини становлять 26,5 %. Водночас цей показник, імовірно, є більшим, оскільки слід взяти до уваги те, що погрозам або насильству щодо правоохоронців зазвичай передує факт учинення іншого адміністративного або кримінального правопорушення, а також певну частку латентності кримінально протиправних діянь. Відтак більше третини, а можливо й понад половину осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівників правоохоронних органів, мали досвід кримінально протиправної діяльності².

Кількість засуджених, які мали не зняту і непогашену судимість на час учинення злочину за ст. 345 КК України у 2022 році склала 36 осіб (14,0 % від усіх засуджених), при цьому з них 29 осіб мали одну судимість, 4 – дві судимості, 3 – три та більше судимостей³.

Наявність злочинного досвіду та кримінальна спрямованість особистості є однією з ключових ознак особи злочинця у досліджуваній категорії кримінальних правопорушень. Втім примітним є зв'язок даної характеристики особи злочинця з мотиваційною складовою. Так, відсоток раніше засуджених серед осіб, які діють з мотиву помсти, очевидно є значно вищим, ніж серед осіб, які вчиняють такі злочини без попередньої підготовки, на тлі раптово виниклої негативної реакції на дії правоохоронця часто у стані алкогольного сп'яніння.

Водночас результати досліджень засвідчують, що погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів переважно вчиняють особи, які не мають кримінального минулого.

Співучасть. У співучасті погрозу або насильство щодо працівників правоохоронних органів вчиняють не часто. 2022 року з 256 засуджених за ст. 345 КК України 21 особа (8,2 %) вчинили злочин у складі групи.

Водночас подекуди групові посягання на правоохоронців є більш небезпечними, порівняно з посяганнями індивідуальних суб'єктів. Це стосується посягань, у яких беруть участь десятки, а то й сотні осіб (наприклад, рейдерські захоплення або групові насильницькі дії під час масових акцій протесту). Підвищена небезпека таких посягань полягає в тому, що потерпілими зазвичай є не один, а декілька правоохоронців. Ідеться, зокрема, про так звані рейдерські атаки. Прикладом може слугувати *захоплення ринку*

¹ Андрушко А. В. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. (Серія «Юриспруденція»). 2019. Вип. 40. С. 121–128. с. 123.

² Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС. 2021. С. 134. 353 с.

³ Звіт про склад засуджених за 2022. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

«Столичний» невідомими особами, за фактом якого розпочато кримінальне провадження за ч. 2 ст. 345, ст. 296 КК України¹.

Втім варто звернути увагу на те, що не кожне групове посягання на правоохоронців має ознаки співучасті, що має важливе значення для правильної кваліфікації дій зловмисників.

Стан сп'яніння. 2022 року з 256 засуджених за злочини, передбачені ст. 345 КК України, 105 осіб (41 %) вчиняли злочинні дії у стані алкогольного сп'яніння. У вивчених вироках, винесених упродовж 2021–2022 років, ці делікти в стані сп'яніння вчиняли в 71,2 % випадків².

Під час сп'яніння значною мірою втрачається розуміння дій, обдуманість поступків, знижується увага та критичне ставлення до своєї поведінки, притуплюється відчуття обережності. Зрештою полегшується прийняття рішення про вчинення злочину, або ж зміцнюється рішучість вчинити злочин, значно знижується контроль за поведінкою та здатність протистояти шкідливому впливу. Стан сп'яніння свідчить про підвищену суспільну небезпеку злочину, адже внаслідок зниження контролю особи за свою поведінкою під впливом алкоголю підвищується можливість спричинення шкідливих наслідків. В багатьох випадках дії такої особи характеризуються імпульсивністю, агресивністю, особливою жорстокістю, що призводить до тяжких наслідків³.

Як свідчить практика, у певних випадках кримінальні правопорушники, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, не повною мірою усвідомлюють власні дії, з огляду на що потім не можуть пояснити, чому вчинили посягання на правоохоронців^{4, 5}.

Працевлаштування. Серед осіб, засуджених 2022 року за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, більшість становили працездатні, які не працювали і не навчалися – 178 (69,5 % від загальної кількості засуджених), робітники – 20 осіб (7,8 %), особи, які утримувалися в установі виконання покарань, під вартою – 5 осіб (1,9 %), пенсіонери, у т.ч. інваліди – 11

¹ Поліції Київщини вдалося запобігти силовому конфлікту на території ринку «Столичний» та посприяти подальшому врегулюванню суперечки. *Портал МВС*. 2021. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/andrii-njebitov-policiyi-kiyivshhini-vdalosya-zapobigti-silovomu-konfliktu-na-teritoriyi-rinku-stolicnii-ta-pospriyati-podalsomu-vregulyuvannyu-superecki>.

² Звіт про склад засуджених за 2022. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

³ Федорчук І.М. Вчинення злочину особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, як обставина, що обтяжує покарання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 87–97.

⁴ Вирок Автозаводського районного суду м. Кременчука від 3 берез. 2021 р. у справі № 524/942/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95264991>.

⁵ Вирок Жовтневого районного суду м.Кривого Рогу від 22 січ. 2021 р. у справі № 212/9342/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94285979>

осіб (4,3 %), приватні підприємці – 6 осіб (2,3 %), інші службовці – 5 осіб (1,9 %), працівники господарських товариств – 2 особи (0,8 %), студенти навчальних закладів – 2 особи (0,8 %), військовослужбовці – 5 осіб (1,9 %), учні шкіл, ліцеїв, коледжів, гімназій – 1 особа (0,3 %), безробітні – 3 особи (0,3 %), інші заняття – 17 осіб (6,6 %)¹.

Зазвичай особи, які вчиняють погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів, зайняті у сфері низькокваліфікованої тяжкої фізичної праці. Такий значний відсоток даних осіб певною мірою можна пояснити, крім високого рівня безробіття в країні у цілому, тим, що правопорушник у певних випадках приховує інформацію про своє місце роботи, а слідчий не вживає достатніх заходів для його встановлення².

Однак, непоодинокими на практиці є випадки вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, представниками влади³, ⁴.

Вчиняють погрози щодо поліцейських і представниками новітніх професій. Так, Харківські правоохоронці оголосили про підозру та відкрили кримінальне провадження проти дніпропетровського блогера за фактом його погроз патрульному поліцейському. *На одній із вулиць Харкова екіпаж патрульної поліції зупинив автомобіль марки Mercedes, який рухався без номерних знаків. Водій авто почав зухвало висловлювати свою зневагу до працівників поліції. Приниження, погрози, нецензурна лайка – все це відбувалося в присутності групи осіб, які приїхали «підтримати» чоловіка і фіксували конфлікт на відео. Коли один із патрульних наблизився до бешкетника, чоловік плюнув поліцейському в обличчя. Подія набула широкого розголосу в засобах масової інформації⁵.*

На практиці трапляються випадки, коли злочинні дії, передбачені ст. 345 КК України, вчиняють і колишні співробітники правоохоронних органів. У даному випадку такі кримінальні правопорушення є, зазвичай, наслідком повної зневіри у правоохоронну систему та вчиняються з мотиву помсти колишнім колегам. У грудні 2020 року до Управління розкриття злочинів, учинених щодо поліцейських Департаменту ВБ НПУ звернувся заступник начальника управління карного розшуку ГУНП у Черкаській області та повідомив про вчинення протиправних дій щодо нього.

¹ Звіт про склад засуджених за 2022. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

² Беленок В. П. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2021. № 2 (16). С. 48.

³ Наїзд на ногу поліцейського під час спроби втечі на авто – працівник ДФС постане перед судом. Державне бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/news/naizd-na-nogu-policejskogo-pid-chas-sprobi-vtech-na-avto-pracivnik-dfs-postane-pered-sudom>.

⁴ Побиття поліцейського: справа проти екзаступника голови КМДА Слончака дійшла до суду. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3042836-pobitta-policejskogo-sprava-proti-zastupnika-golovi-kmda-dijsla-do-sudu.html>.

⁵ Дніпропетровському блогеру, який загрожував поліцейському, оголосили про підозру. Interfax-Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/786579.html>.

Під час розслідування з'ясувалося, що поліцейський посадовець разом з колегами припинили діяльність злочинної організації, до складу якої входили колишні співробітники міліції. Один з них спочатку надсилав потерпілому повідомлення з погрозами, а потім здійснив підпал його автомобіля¹.

Варті уваги також соціально-психологічні та морально-психологічні ознаки кримінальних правопорушників досліджуваної категорії. Зважаючи на результати вивчення проваджень за ст. 345 КК України, можна визначити такі психологічні особливості осіб-виконавців досліджуваних злочинів: підвищені агресивність, нестриманість і конфліктність у спілкуванні з представником органу правопорядку (особливо в стані алкогольного/наркотичного сп'яніння чи сильного емоційного збудження); зневажливе ставлення до фізичної недоторканості правоохоронців, зумовлене негативізмом і відчуттям безкарності; фіксована насильницька установка; мінливість у ставленні до людей².

Характерні риси особи, яка вчиняє погрозу або насильства щодо працівника правоохоронного органу, дозволяють сформувати систему адекватних заходів запобігання цим кримінальною протиправним діям, а також, враховуючи особливості способу вчинення таких кримінальних правопорушень, у разі необхідності зорієнтувати слідство щодо напрямків пошуку злочинця.

Серед характеристик правоохоронців, які стали потерпілими від погроз або насильства, зокрема тих, що мають певне віктимологічне значення, слід виокремити відомості про стать, вік, громадянство, сімейний стан цих жертв, взаємини з кримінальним правопорушником, а також інформацію про службу, посаду, обов'язки.

Стать. Характеризуючи стать жертв досліджуваних злочинів, варто звернути увагу на те, що серед них переважають особи чоловічої статі, що зумовлено як наявністю гендерного дисбалансу серед правоохоронців, так і тим фактом, що зазвичай саме чоловік-правоохоронець здійснює найбільш активні дії для припинення правопорушення. Водночас, реформування органів Національної поліції, одним з визначальних ознак якого стало впровадження гендерної рівності у діяльність даного правоохоронного органу, сприяло значному збільшенню кількості жінок серед поліцейських. Саме тому, серед потерпілих у провадженнях за ст. 345 КК України останнім часом побільшало жінок-правоохоронців.

Приклад. 11 травня 2018 р. оперуповноважена сектору кримінальної поліції Сколівського відділення поліції Стрийського відділу поліції ГУНП у Львівській області сержант поліції ОСОБА_6 перебувала в складі СОГ та

¹ За погрози посадовцю Черкаської поліції та підпал його автомобіля оголошено підозру колишньому поліцейському. Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України на Facebook. URL: <https://m.facebook.com/959666410789182/posts/4006333252789134/>.

² Кобець С. В. Криміналістична характеристика осіб, які вчиняють погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3(17). С. 158–166. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.3.1

здійснювала виконання своїх службових обов'язків, зокрема здійснювала візит до помешкання ОСОБА_3 з метою встановлення автомобіля за орієнтуванням.

Після цього, 27 травня 2018 р., близько 18 год. 20 хв., обвинувачений ОСОБА_3, перебуваючи поблизу перехрестя вулиць Гайдамацька та М. Грушевського м. Сколе Львівської області, під час словесного конфлікту, який виник на ґрунті претензій ОСОБА_3 до ОСОБА_6 щодо неналежного, на його думку, виконання останньою своїх службових обов'язків, проявивши зневагу до останньої, яка знаходилась не при виконанні своїх службових обов'язків, при цьому, достовірно знаючи, що ОСОБА_6 є працівником правоохоронного органу, умисно наніс їй один удар долонею правої руки в область обличчя з лівого боку, внаслідок чого остання впала на бетонний відбійник проїжджої частини та отримала тілесні ушкодження у вигляді стусу головного мозку, синця на обличчі ліворуч і садна на правій гомілиці¹.

Вік. Вік потерпілого зазвичай безпосередньо пов'язаний з досвідом правоохоронця. Серед потерпілих трапляються як особи молодого віку з невеликим стажем роботи, що мають незначний досвід і низький рівень професіоналізму, так й особи старшого віку, що мають значний стаж та є досить досвідченими.

Громадянство. Вивчення судової практики засвідчує, що потерпілими є виключно громадяни України, що цілком очевидно, зважаючи на норми законодавства України в частині вимог до правоохоронців.

Стосунки з кримінальним правопорушником. У 92,7 % випадків потерпілий правоохоронець та особа, яка вчинила злочин, передбачений ст. 345 КК України, між собою не знайомі². Фактично до дня його вчинення між зазначеними особами зазвичай відсутня будь-яка конфліктна ситуація. Вона виникає незадовго до вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, і триває зазвичай не більш як годину. Їй здебільшого передує адміністративно чи кримінально протиправна поведінка особи, яка згодом вдається до погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів.

Дані про відносини потерпілого та підозрюваного (знайомі вони один з одним чи ні, яким був ступінь та умови знайомства тощо) є важливими у криміналістичному аспекті. Йдеться, зокрема, про випадки, коли злочинця не затримано та тривають його пошуки.

Можливо виокремити наступні варіанти взаємозв'язків між особою злочинця і потерпілого у провадженнях, що вивчаються:

– були раніше знайомі (знали ім'я, прізвище, місце проживання, роботи чи навчання, близьке оточення тощо);

¹ Вирок Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 01 лютого 2023 р. у справі № 453/1012/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108702580>

² Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС. 2021. С.284.

– не знали один одного до моменту вчинення злочину, при цьому залежно від мотивації дій злочинця протиправні дії вчинялися або щодо конкретного правоохоронця, який вчиняв законні дії відносно правопорушника (з мотиву уникнення відповідальності, припинення дій правоохоронця та ін.), або щодо випадково обраного працівника правоохоронного органу (якщо злочин вчинявся з хуліганських мотивів або неприязні до правоохоронних органів у цілому).

Служба, посада, обов'язки. Рівень віктимності серед працівників правоохоронних органів залежить від виду правоохоронного органу й категорії працівників (їхньої належності до певної служби). Серед усіх працівників правоохоронних органів жертвами погроз або насильства найчастіше (у 93,7 % випадків) стають поліцейські. Це спричинено тим, що Національна поліція України, з одного боку, – найчисельніший правоохоронний орган, а з іншого – її працівники найчастіше контактують з правопорушниками та пересічними громадянами. Вони несуть основний тягар у протидії адміністративним і кримінальним правопорушенням.

Серед потерпілих поліцейських 69,9 % – патрульні, 3,4 % – слідчі, 7,1 % – оперативні працівники, 5,7 % – дільничні офіцери поліції, 13,9 % – працівники інших служб (інспектор з ювенальної превенції, поліцейський з логістики, молодший інспектор відділу охорони адміністративних будинків, інспектор-черговий, поліцейський з обліку та збереження речових доказів та озброєння, інспектор відділу превенції управління поліції в метрополітені, працівник Управління поліції охорони, поліцейський-водій взводу реагування батальйону Управління поліції охорони, начальник сектору превенції, начальник РВП тощо). Серед них можна виокремити членів СОГ, ГРПП, ГШР, учасників кримінального процесу¹.

Серед працівників інших правоохоронних органів потерпілими від злочинів, передбачених ст. 345 КК України були працівники: прикордонної служби – 10 %, органів й установ виконання покарань (працівники виправних колоній, слідчих ізоляторів) – 35 %, органів прокуратури – 20 %, органів державної лісової охорони – 15 %, рибоохорони – 10 %, військовослужбовці Національної гвардії України – 10 %)².

Таким чином, найуразливішими до погроз або насильства є працівники поліції, які найчастіше контактують з населенням (патрульна поліція, члени СОГ, ГРПП, ГШР), а також поліцейські, які беруть участь у виявленні кримінальних правопорушень і досудовому розслідуванні (слідчі, оперативні працівники, дізнавачі).

Досліджуючи особу потерпілого у провадженнях за ст. 345 КК України, не можна оминати увагою характеристику **особливостей поведінки працівника правоохоронного органу**, який став жертвою погрози або

¹ Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС. 2021. С. 284–285.

² Там само

насилюства. Серед причин та умов погроз або насильства щодо правоохоронців, які зумовлені їх віктимною поведінкою, виокремлюють: 1) наявність негативних професійних якостей (відсутність необхідних для роботи в умовах напруженості й ризику таких психофізіологічних і психологічних даних, як емоційна стійкість, стресостійкість, мобільність, обсяг оперативної пам'яті й уваги, що дозволяють ефективно реагувати на раптову зміну обстановки; відсутність у більшості співробітників професійної орієнтації, а також психологічної готовності до безпосереднього контакту з правопорушниками; недостатній рівень розвиненості комунікативних рис і навичок професійного спілкування працівників; грубість, безпечність, необережність під час несення служби, погана фізична підготовка); 2) низька професійна підготовка, яка охоплює знання, уміння й навички з бойової, службової, фізичної та психологічної готовності до службової діяльності; 3) відсутність у певних випадках з їхнього боку необхідної правової реакції на образи, погрози й інші неправомірні дії; 4) часте виконання своїх професійних обов'язків понад встановлені норми робочого часу, що призводить до зниження їх здатності аналізувати інформацію про вчинені злочини, адекватно реагувати на ситуацію, що склалася; 5) грубі порушення дисципліни та законності (недотримання правил професійної безпеки; застосування спецзасобів, фізичної сили, оголення зброї без підстав, передбачених законом; поведіння в ситуації, що виникла, неадекватно, на свій страх і ризик тощо)¹.

Характеризуючи потерпілих від злочинів, передбачених ст. 345 КК України, їхні характерні ознаки та риси умовно можна поділити на позитивні (ті, якими повинен володіти правоохоронець) і негативні (ті, яких у нього не має бути).

До позитивних рис належать сумлінність, відповідальність і наполегливість у виконанні службових обов'язків, загострене почуття справедливості, наявність специфічних навичок, принциповість у прийнятті рішень згідно з чинним законодавством, а також той факт, що правоохоронці не погоджувалися на отримання неправомірної вигоди.

Негативні риси можна згрупувати таким чином:

1) негативні риси характеру (недостатній рівень стресостійкості, надмірна довірливість, імпульсивність, нерозсудливість, легка передбачуваність, емоційна (надмірна) нестриманість, недостатня моральна стійкість, низька соціальна відповідальність, агресивність, неухважність, легковажність, невихованість, занижена самооцінка, надмірна м'якість у критичних ситуаціях);

2) відсутність необхідного рівня знань, умінь і навичок² (недостатній рівень фізичної підготовки, брак досвіду й навичок спілкування з правопорушниками, недостатня обізнаність, погана орієнтація в ситуації, що

¹Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС. 2021. С. 159.

² Відсутність необхідного рівня знань, умінь та навичок стосується передусім заходів щодо затримання правопорушника, застосування спеціальних засобів, значно рідше – вогнепальної зброї (невміння або страх їх застосовувати в необхідних випадках).

склалася, неможливість оперативного прийняття рішення щодо вжиття дієвих заходів з припинення протиправних діянь, недостатнє знання нормативно-правових актів, які регулюють правоохоронну діяльність, своїх прав та обов'язків, непрофесійність, нездатність об'єктивно оцінити обстановку та взяти під контроль поведінку правопорушника, тактична невідповідність, психологічна невідповідність для протидії провокаціям у конфліктних ситуаціях);

3) зневіра в ефективному захисті працівників правоохоронних органів (правоохоронці не відчують належного законодавчого захисту, окремі працівники не вірять, що провадження щодо осіб, які вчиняють погрози або насильство, дійдуть до розгляду в суді, бояться застосувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю за наявності необхідних підстав через можливі негативні наслідки з боку контролюючих органів);

4) стан алкогольного сп'яніння або перевтоми;

5) регіональний менталітет, світогляд, сформований у певній місцевості роками щодо терпимості до загальноприйнятого негативного ставлення й відповідної реакції на будь-які дії правоохоронця, з огляду на несприйняття/ігнорування інституту державного управління як такого (притаманний правоохоронцям, які працюють і постійно мешкають у місцевостях компактного проживання етнічних національностей або ж місцях розселення осіб, що раніше відбували кримінальні покарання, пов'язані з позбавленням волі, так звані «виселення» (значного поширення набули за часів СРСР);

6) низький рівень доходу, низький рівень життя та матеріального забезпечення¹.

Схильність окремих правоохоронців стати жертвою погроз або насильства переважно пов'язана з їхньою професійно-психологічною *деформацією*, виявом якої, як вважає Л. М. Макотченко, є такі негативні характеристики працівників правоохоронних органів, як грубість, зверхність, амбітність щодо громадян, які звертаються до них по допомогу, а також щодо затриманих за вчинення правопорушень². На думку інших вчених, найбільш поширеними ознаками професійно-психологічної деформації, які обумовлюють схильність працівників ОВС до загибелі й отримання поранень, стали: дратівливість, агресивність відсутність ініціативи, звуження кола інтересів, зниження професійної активності, пригноблення, гіпертрофування почуття небезпеки, ігнорування інструкцій і наказів³.

¹Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС. 2021. С. 161–162.

²Макотченко Л. М. Детермінація перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 164. С. 162–166.

³Лефтеров В. О., Тімченко О. В. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ: монографія. Донецьк: ДІВС МВС України, 2002. с. 136–137. 322 с.

Віктимну поведінку правоохоронців, що обумовлює вчинення відносно них погроз або насильства, зумовлюють: незастосування заходів фізичного впливу, спецзасобів і вогнепальної зброї в необхідних випадках; недотримання правил безпеки; надмірний ризик (доволі часто правоохоронці діють самостійно, не чекаючи прикриття, у ситуаціях, де потрібна допомога колег); переоцінка своїх можливостей щодо розуміння небезпеки від правопорушника; утрата пильності; учинення непродуманих, неузгоджених, непрофесійних, неправомірних дій¹.

За типами віктимної поведінки виокремлюють наступні групи правоохоронців-потерпілих:

1) особи, у діях яких наявна суспільно корисна (правомірна, позитивна) поведінка, яка з одного боку входить до компетенції правоохоронців (наприклад, виявлення та припинення правопорушень, притягнення винних до юридичної відповідальності, забезпечення публічного порядку та громадської безпеки тощо), а з іншого – видається для правопорушника небезпечною, оскільки тягне для нього негативні наслідки (наприклад, адміністративне стягнення чи кримінальне покарання);

2) необачні (легковажні) особи, поведінка яких характеризується недотриманням елементарних правил особистої безпеки, здійсненням занадто ризикових дій, невжиттям відповідних заходів (наприклад, неодагання кайданок затриманому, коли цього вимагають обставини, утрата пильності під час спілкування з порушником);

3) особи, які діяли неправомірно, тобто вчиняли різного роду порушення: перевищення влади, вимагання неправомірної вигоди, перебування в стані алкогольного сп'яніння під час виконання службових обов'язків, їх невиконання або неналежне виконання тощо;

4) особи з асоціальною (аморальною) поведінкою, що полягає в приниженні та образі громадян, зневажливому ставленні до них, надмірному вияві агресії тощо.

У діяльності правоохоронців зазначені види поведінки можуть існувати як окремо, так і у змішаній формі. Поєднуватися можуть, наприклад, асоціальна (аморальна) й неправомірна² або суспільно корисна (правомірна, позитивна) та необачна (легковажна)³ поведінки жертви.

Специфіка зазначених видів поведінки зумовлюється особливостями як правоохоронного органу та його підрозділу, так і окремої посади правоохоронця.

¹ Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС. 2021. С. 185.

² Наприклад, правоохоронець спочатку веде себе аморально, а потім переходить до вчинення кримінального правопорушення щодо громадянина, у результаті чого останній чи його колеги погрожують правоохоронцю чи завдають йому тілесних ушкоджень.

³ Наприклад, правоохоронець намагається припинити правопорушення чи затримати особу, яка його вчинила, однак проявляє неухважність, не дотримується необхідних заходів безпеки в результаті правопорушник завдає йому фізичного насильства.

Дослідження особи потерпілого у кримінальних правопорушеннях за ст. 345 КК України має важливе значення як з точки зору детермінації погроз або насильства щодо правоохоронців та їх упередження, так і є важливим елементом формування цілісної картини злочину у криміналістичному аспекті, що подекуди визначає перебіг всього розслідування.

Обстановка вчинення злочину є обов'язковим елементом криміналістичної характеристики злочинів, оскільки будь-який злочин вчиняється в умовах об'єктивної реальності, що чинять суттєвий вплив на поведінку злочинця і механізм слідоутворення. Обстановка злочину тісно пов'язана з усіма елементами криміналістичної характеристики злочинів, що визначає їх взаємний вплив та відповідні залежності¹.

Під обстановкою вчинення злочину розуміють матеріальне й просторово-часове середовище, яке містить матеріальні сліди підготовки, вчинення (виявлення) та приховування кримінального правопорушення, що виникло у зв'язку з вчиненням особою злочинного діяння та характеризується наявністю соціально-психологічних елементів².

Для криміналістичної характеристики погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу важливого значення набувають такі складові обстановки вчинення, як дані про час та місце вчинення протиправних діянь.

Примітно, що можливість встановлення точного **часу вчинення** погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу часто визначається особливостями професійної діяльності потерпілого. Так, якщо це патрульний поліцейський, фіксація дій злочинця із зазначенням точного часу здійснюється за допомогою портативної відеокамери, що постійно увімкнена під час патрулювання. Якщо ж потерпілим виявиться працівник правоохоронного органу, діяльність якого не передбачає постійної відеофіксації, час вчинення може бути з'ясовано за допомогою свідчень самого потерпілого, свідків або даних відеокамер, які встановлені у публічних місцях³.

Найчастіше погрози та насильство щодо працівників правоохоронних органів вчиняються у вечірні та нічні години. Саме в цей час (після закінчення робочого дня) злочинці вживають алкогольні напої, що призводить до виникнення конфліктних ситуацій та залучення поліцейських для їхнього урегулювання, і як вже зазначалося, саме у стані алкогольного сп'яніння (під дією наркотичних речовин) вчиняється значна частина досліджуваних кримінальних правопорушень.

¹Динту В.А. Обстановка злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів: ареш. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2014. С. 3. 21 с.

²Гусева В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. 452 с. С. 118.

³Кобець С. В. Обстановка вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 25 лют. 2022 р.). Київ: Нац. акад. Держ. прикорм. служби України, 2022. С. 656–659.

Приклад. 22 липня 2017 року приблизно о 23 год. 30 хв. інспектор управління патрульної поліції у м. Києві ОСОБА_10, перебуваючи у добовому чергуванні, прибув на виклик за фактом конфлікту біля будинку АДРЕСА_2. За вказаною адресою було виявлено ОСОБА_6 та ОСОБА_16, які перебували у стані алкогольного сп'яніння, нецензурно висловлювалися в бік водія таксі, який відмовлявся їх везти. Працівник поліції звернувся до ОСОБА_6 із законною вимогою припинити порушувати громадський порядок, на що остання продовжила поводити себе неадекватно, у зв'язку з чим до неї було застосовано силу та вдягнуто кайданки, з метою доставлення її до відділу поліції для складання протоколу про адміністративне правопорушення. Однак, перебуваючи в салоні службового автомобіля, ОСОБА_6 продовжувала поводити себе агресивно, біла поліцейських ногами, кричала, а потім декілька разів вкусила, чим спричинила нанесення ОСОБА_10 легких тілесних ушкоджень¹.

Тривалість вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу у часі визначається способом, мотивом вчинення даного кримінального правопорушення, а також особою злочинця. У переважній більшості випадків часові межі таких злочинів є нетривалими і пов'язані з моментом виникнення та реалізації злочинного мотиву. Йдеться про ті кримінальні правопорушення, які вчиняються на ґрунті раптово виниклого конфлікту, як реакція на дії правоохоронців. Більшою тривалістю відзначаються ті злочини, спосіб учинення яких пов'язаний із наявністю підготовчої стадії, власне вчинення та етапу приховування слідів. Такі посягання на правоохоронців завчасно плануються та зазвичай вчиняються з мотивів помсти, як правило, особами з кримінальним минулим. Втім, як засвідчує аналіз досліджуваних кримінальних проваджень, відсоток таких злочинів є край низьким.

Характеризуючи типові **місця вчинення** досліджуваних кримінальних правопорушень, варто акцентувати, що відмінною ознакою обстановки їх вчинення є умови очевидності, тобто присутність свідків протиправних дій, адже у переважній більшості вони вчиняються на відкритому просторі, зокрема, у громадських місцях: на вулицях та площах, автошляхах, у дворах будинків, вокзалах, парках, автостоянках тощо. Непоодинокими є випадки вчинення протиправних дій, передбачених ст. 345 КК України, під час проведення масових заходів (демонстрацій, акцій протестів, футбольних матчів тощо). Щодо приміщень, то такі кримінальні правопорушення часто мають місце у торговельних та розважальних закладах, а також за місцем помешкання злочинця чи потерпілого. Цілком очевидним убачається вчинення злочинів, передбачених ст. 345 КК України, безпосередньо у приміщеннях правоохоронних органів чи біля них, установах виконання покарань тощо.

¹ Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 03 серпня 2022 р. у справі № 761/44378/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105560903>

Приклад. 18 червня 2020 р., близько 19 год. 17 хв. від оперативного чергового Долинського ВП Калуського ВП ГУНП в Івано-Франківській області було отримано повідомлення про те, що ОСОБА_1 під приміщенням вищевказаного відділення поліції порушує громадський порядок, вчинивши конфлікт із ОСОБА_5.

Виконуючи свої службові обов'язки, оперуповноважений сектору кримінальної поліції ОСОБА_2, перебуваючи у добовому чергуванні у складі СОГ, прибув на місце вчинення правопорушення, де виконуючи вимоги ч. 3 ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію» представився та розпочав словесну бесіду із ОСОБА_1 щодо припинення протиправних дій. ОСОБА_1 при цьому поводив себе зухвало та в грубій формі висловився образливими словами щодо ОСОБА_2, розпочавши сутичку із останнім, під час якої ОСОБА_1 підійшов до власного автомобіля, який був припаркований неподалік відділення поліції, та дістав із салону ніж. У подальшому, реалізуючи свій злочинний умисел, він наніс удар лезом ножа та спричинив ОСОБА_2 тілесні ушкодження у вигляді різаної рани верхньої третини лівого передпліччя з ускладненнями, які належать до середньої тяжкості тілесних ушкоджень¹.

2. Початковий етап розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу

2.1. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування

Кримінальний процесуальний кодекс України (ч. 1. ст. 91) визначає загальні для всіх злочинів обставини, що підлягають доказуванню. Водночас конкретний вид кримінального правопорушення завжди зумовлює певну специфіку процесу збирання, перевірки та оцінки доказів з метою встановлення важливих для кримінального провадження обставин.

Орієнтовний перелік обставин, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, може мати наступний вигляд:

1) дані, що характеризують особу потерпілого та його діяльність: анкетні дані, посада, фізіологічний та психологічний стан на момент учинення кримінального правопорушення; факт виконання ним службових обов'язків як працівника правоохоронного органу (яких саме та їхню законність) або здійснення такої діяльності близьким родичем потерпілого (яким саме та підтвердження факту родинних зв'язків);

2) дані щодо події кримінального правопорушення: час, місце, обстановка; спосіб учинення (словесні образи, погрози, фізичне насильство та у чому конкретно вони виявлялись); знаряддя та засоби, що використовувались

¹ Вирок Долинського районного суду Івано-Франківської області від 03 лютого 2021 р. у справі № 343/1336/20. Єдиний державний реєстр досудових рішень. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/94600809/>.

для вчинення протиправних дій (у тому числі на етапі підготовки та приховування слідів кримінального правопорушення); наслідки кримінального правопорушення, зокрема характер, ступінь тяжкості та локалізація тілесних ушкоджень на тілі потерпілого, механізм та давність їх виникнення тощо; причинно-наслідковий зв'язок між діями злочинця та наслідками, передбаченими у ст. 345 КК України; наявність очевидців події (камер відеореєстрації);

3) дані щодо особи злочинця: анкетні дані, особисті та професійні якості, фізіологічний та психологічний стан, наявність попередніх судимостей, форма вини, мета та мотив його протиправних дій, що пов'язані з виконанням потерпілим його службових обов'язків (важливо встановити, чи усвідомлював злочинець, що вчиняє протиправні дії саме щодо працівника правоохоронного органу); характер (за наявності) зв'язків із потерпілим; інші співучасники вчинення кримінального правопорушення та їхні ролі.

Якщо спосіб вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, пов'язаний із нанесенням потерпілому тілесних ушкоджень різного ступеню, до основних обставин, які належить встановити на початковому етапі належать: стан здоров'я потерпілого і обвинуваченого (підозрюваного) під час та після вчинення злочину, наявність у них фізичних та психічних вад; наявність зв'язків і характер можливих попередніх взаємовідносин особи, яка вчинила злочин, та потерпілого; причинний зв'язок між діями правопорушника та наслідками у вигляді тілесних ушкоджень правоохоронця; ставлення винного до вчинених ним дій та інші факти, які можуть мати значення залежно від умов конкретного правопорушення¹.

Необхідно також акцентувати на тому, що за наявності припущень про нанесення потерпілому тілесних ушкоджень у стані необхідної оборони або при перевищенні її меж, обов'язково необхідно встановити та підтвердити факт активних дій правоохоронця щодо правопорушника та з'ясувати всі подробиці події.

До ключових обставин, які необхідно встановити у провадженнях за ст. 345 КК України, належить підтвердження даних про те, що кримінальне правопорушення вчинялося не просто щодо пересічної особи або спрямовувалося на порушення громадського порядку, а було зумовлене саме професійною правоохоронною діяльністю потерпілого².

При встановленні даних щодо виконання потерпілим своїх обов'язків під час вчинення проти нього кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, необхідно звернути увагу на те, що таке виконання повинно мати законний характер. В іншому випадку, у разі вчинення відповідних діянь за відсутності законного характеру дій з боку потерпілого

¹ Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень: арэф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. С. 8, 9.

² Кобець С. В. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Evropsky politický a právní diskurz*. 2022. V. 9, Iss. 2. С. 54–60. DOI: 10.46340/eppd.2022.9.2.7. URL: https://eppd13.cz/?page_id=1853.

(зловживання владою, перевищення влади тощо) кваліфікація за вказаною нормою виключається.

Якщо потерпілими від досліджуваних кримінальних правопорушень є близькі родичі правоохоронця, до обставин, що необхідно встановити додається підтвердження родинного зв'язку між ними і особою, професійна чи громадська діяльність яких передбачає реалізацію правоохоронних та правозастосовних функцій. Такі факти підтверджуються випискою з наказів про призначення особи на відповідну посаду (довідкою з відділу кадрів), чи залучення її до відповідної діяльності, пов'язаної з охороною громадського порядку та забезпеченням громадської безпеки, а також офіційними документами, виданими державними органами, що підтверджують родинні зв'язки з потерпілим (свідцтвами про шлюб, народження тощо або витягами з Єдиного демографічного реєстру)¹.

Важливими для правильної кваліфікації розглядуваних злочинних діянь є також обставини, що підтверджують залежність між фактом посягання та професійною діяльністю потерпілого. Це передбачає встановлення мети та мотивів кримінально протиправного діяння. Мета у таких кримінальних правопорушеннях має три прояви: не допустити виконання службових обов'язків, зупинити чи перервати їх виконання або ж помститися потерпілому за вже здійснені службові обов'язки.

Крім зазначених, необхідно також встановити й інші обставини, передбачені у ст. 91 КПК України, зокрема: які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, обтяжують чи пом'якшують покарання, а також виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; вид і розмір шкоди, завданої посяганням на життя чи здоров'я потерпілого, а також розмір процесуальних витрат².

2.2. Типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування, алгоритми дій слідчого

Найбільш поширеною слідчою ситуацією, яка формується на початковому етапі розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень є ситуація, коли *кримінальне правопорушення вчиняється в умовах очевидності і порушник затримується безпосередньо на місці події або невдовзі після вчинення протиправних дій*.

Дана ситуація є найбільш сприятливою, оскільки особа злочинця відома і слідство має в своєму розпорядженні певний обсяг доказової інформації про

¹ Гусева В. О. Обставини, що підлягають з'ясуванню при посяганні на життя працівника правоохоронного органу. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.* (Київ, 24 листоп. 2017 р.). Київ: НАВС, 2017. С. 209.

² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.

подію здійсненого кримінального правопорушення. Спрямування розслідування у цій слідчій ситуації визначається залежно від повноти даних щодо обставин події кримінального правопорушення, а саме механізму та мотивів учинення незаконних дій. Можливі такі основні версії:

щодо характеру події:

було вчинено умисне кримінальне правопорушення щодо працівника правоохоронного органу;

потерпілий повідомив неправдиву інформацію про вчинення протиправних дій щодо нього;

мала місце необхідна оборона внаслідок незаконних дій працівника правоохоронного органу;

щодо мотиву погрози або насильства:

вчинення таких дій щодо працівника правоохоронного органу зумовлене його професійною діяльністю;

вчинено погрозу або насильство, не пов'язані з виконанням потерпілим його службових обов'язків;

щодо характеру зв'язку правоохоронної діяльності потерпілого з метою посягання на нього:

злочинець мав на меті припинити, перешкодити службовій діяльності потерпілого;

злочинець хотів помститися за здійснення потерпілим його професійної діяльності в минулому;

злочинець мав на меті змусити потерпілого до виконання службових обов'язків у тому чи іншому напрямі, або до фальсифікації результатів правоохоронної діяльності;

злочинець мав іншу мету, пов'язану із професійною діяльністю правоохоронця.

За таких обставин необхідно ретельно аналізувати й критично оцінювати інформацію, що надає затриманий, адже останній може заперечувати факт вчинення дій саме щодо правоохоронця або надавати неправдиві відомості про виправдувальні обставини (необхідна оборона, сильне душевне хвилювання тощо). Не варто також забувати і про можливість повідомлення неправдивих відомостей потерпілим, адже випадки, коли працівники правоохоронних органів перевищують чи зловживають наданими їм повноваженнями, непоодинокі. Трапляється, що потерпілий і обвинувачений під час провадження міняються місцями.

Важливою у такому випадку є ретельна перевірка матеріалів, що надійшли: рапорту (заяви) правоохоронця щодо якого скоєно злочинні дії; рапорт інспектора-чергового про отримання працівником поліції тілесних ушкоджень під час несення служби; пояснень очевидців та осіб, які брали участь у конфлікті; відомостей з інформаційної бази даних на осіб, причетних до скоєння злочинів щодо представника влади; копій медичних документів (акту судово-медичного обстеження, медичного висновку про тимчасову непрацездатність); висновків службового розслідування за фактом дослідження обставин застосування фізичної сили (вогнепальної зброї) та інших документів,

що стосуються матеріалів перевірки повідомлення про кримінальне правопорушення; протоколу явки з повинною (за наявності).

Крім того, необхідно надіслати запити на отримання копій таких документів щодо особи потерпілого, як: наказ про призначення на посаду; наказ про присвоєння військового/спеціального звання; посадові інструкції, регламенти тощо; документи, що підтверджують факт перебування працівника правоохоронного органу при виконанні своїх службових обов'язків у момент здійснення щодо нього погрози чи насильства (наприклад, копія патрульно-постової відомості, бортового журналу патруля, журналу нарядів тощо); службова характеристика потерпілого¹.

В даному випадку алгоритм дій слідчого має наступний загальний вигляд: огляд місця події (у тому числі для встановлення наявності камер відеоспостереження), допит свідків-очевидців, особистий обшук підозрюваного та/або його освідчування, допит підозрюваного, призначення та проведення необхідних у конкретних випадках криміналістичних експертиз (зокрема судово-медичної експертизи для визначення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень, що були отримані потерпілим). Крім того, у разі, якщо спосіб вчинення кримінального правопорушення охоплює стадію підготовки та/або приховування слідів, доцільним може бути також проведення обшуку за місцем проживання підозрюваного для пошуку речових доказів.

За наявності розбіжностей у показах учасників події, варто здійснити перевірку наданої ними інформації на місці вчинення кримінального правопорушення за їхньою участю шляхом проведення повторного огляду місця події або слідчого експерименту. Доцільним може бути проведення їх одночасного допиту.

Важливою запорукою ефективності початкового етапу розслідування є оперативність проведення зазначених слідчих (розшукових) дій, завдяки якій може бути отриманий значний обсяг криміналістично значущої інформації та не втрачені важливі деталі події кримінального правопорушення.

Друга типова слідча ситуація формується, коли *правопорушника не виявлено на місці злочину, але наявні вихідні дані для організації його пошуку*. Основними тактичними завданнями за таких умов є встановлення особи злочинця – його ознак, місця перебування з метою подальшого затримання, а також збір доказів вини особи, яку є підстави вважати причетною до вчинення кримінального правопорушення², с. 219].

Версії можуть бути наступними:

щодо характеру події:

особа вчинила погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу та здійснила втечу з місця події;

¹ Киселев Д. Г. Методика расследования и судебного следствия по делам о преступлениях, совершённых в отношении представителя власти: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2017. С. 109, 110.

² Гусева В. О. Слідчі ситуації початкового етапу розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 219.

обмова зниклої особи з метою перекладення на неї вини за вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу;

має місце добросовісна помилка очевидців щодо причетності зниклої особи до вчинення даного кримінального правопорушення.

щодо особи злочинця:

посягання вчинено особою, яка була об'єктом професійної правоохоронної діяльності;

посягання вчинено у зв'язку із виконанням потерпілим службових обов'язків, проте особою, яка не була об'єктом такої діяльності;

злочинець був знайомий з потерпілим до нападу;

злочинець не був знайомий з потерпілим до нападу;

злочин вчинявся одноособово або групою осіб та ін.

Крім того, можуть також висуватися різні припущення щодо можливого місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні даного правопорушення.

Версії щодо *мотивів та характеру зв'язку правоохоронної діяльності потерпілого з метою посягання на нього* можуть бути такими ж, як і у першій ситуації.

Характерною рисою даної ситуації є те, що враховуючи наявну інформацію, можна невідкладно розпочати здійснення заходів щодо перевірки даних про причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення.

Залежно від характеру й обсягу інформації про подію вчиненого посягання та особи, яка вчинила злочин, слідчий в умовах цієї ситуації спочатку повинен проводити переважно негласні слідчі (розшукові) дії. До типових негласних слідчих (розшукових) дій за таких умов слід віднести наступні: зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України), спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) тощо¹.

Метою проведення зазначених заходів є передусім перевірка достовірності наявних відомостей. Якщо дані про участь у вчиненні кримінального правопорушення певної особи підтвердяться, розробляється тактична операція із її затримання.

Однак необхідно наголосити, що негласні слідчі (розшукові) дії проводяться лише у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Крім того, проведення переважної більшості таких дій під час

¹ Гусева В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: дис. ... док-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. С. 211, 212.

розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 та ч. 2 ст. 345 КК України неможливе через те, що це нетяжкі злочини (ч. 2 ст. 246 КПК України).

Після того, як особа, що підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення буде виявлена, здійснюються слідчі (розшукові) дії за алгоритмом, аналогічним у перші слідчій ситуації.

Найменш сприятливою для слідства є ситуація, коли *особу, яка вчинила кримінальне правопорушення не встановлено і інформації про неї немає внаслідок відсутні очевидців. Наявні окремі данні про спосіб учинення злочину, надані потерпілим.*

У зазначеній ситуації висуваються наступні загальні версії:

щодо події кримінального правопорушення:

сталося вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, пов'язане з професійною діяльністю потерпілого;

вчинене кримінальне правопорушення не пов'язане з правоохоронною діяльністю потерпілого;

спосіб вчинення охоплює підготовчий етап та дії з приховування слідів злочину;

кримінальне правопорушення вчинене спонтанно, без попередньої підготовки.

Версії щодо мотивів та характеру зв'язку правоохоронної діяльності потерпілого з метою посягання на нього, а також щодо особи злочинця можуть бути аналогічними версіям у попередніх ситуаціях.

Якщо у попередній слідчій ситуації головним завданням початкового етапу слідства було встановлення особи злочинця, то за досліджуваних умов зусилля слідчого спрямовуються передусім на виявлення очевидців події з метою отримання вихідних даних для пошуку правопорушника.

У даній ситуації важливу роль відіграє своєчасний, ретельно проведений огляд місця події з метою виявлення слідів, придатних для ототожнення особи злочинця, побудови версій щодо особливостей способу вчинення та з'ясування інших важливих обставин події злочину. Крім того, варто обстежити ділянки місцевості, які прилягають до місця вчинення протиправних дій з метою виявлення додаткових слідів (транспортних засобів, взуття, знарядь злочину, особистих речей тощо), що в тому числі свідчитиме про підготовку до вчиненого посягання та приховування його слідів.

Аналіз способу учинення кримінального правопорушення може свідчити про певний рівень професійної підготовки злочинця. Залежно від особливостей способу висуваються версії щодо особи злочинця, а потім встановлюється і доводиться причетність конкретної особи до вчиненого злочину. Слід зауважити, що в умовах повної відсутності інформації про злочинця (цим і характеризується ця слідча ситуація) найбільшу складність у

розслідуванні становить визначення обставин причетності конкретної особи до вчинення посягання на життя працівника правоохоронного органу¹.

Якщо посягання на правоохоронця мало місце на території якогось підприємства, важливо опитати його представників з метою пошуку можливих очевидців події або наявності камер відеофіксації. З цією ж метою доцільно провести опитування громадян, які мешкають чи працюють неподалік від місця події і могли бути свідками-очевидцями цього злочину або яким відомі обставини, що мають значення для його розкриття.

Очевидно, що основою виникнення мети і мотивів, передбачених у ст. 345 КК України є наявність у злочинця певної зацікавленості в результатах професійної діяльності потерпілого. Зазвичай, такі особи прямо чи опосередковано (через родичів, друзів) перебувають чи перебували у полі правозастосовної діяльності правоохоронних органів. У зв'язку з цим, перевірка на причетність до вчинення злочину перш за все повинна вестись серед осіб, які виступали (виступають) як учасники проваджень, які вів потерпілий.

У розгляданій слідчій ситуації особливо важливим є налагодження ефективної взаємодії з працівниками оперативних підрозділів, адже для перевірки висунутих версій, установлення обставин, що підлягають з'ясуванню, та розшуку особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення необхідно провести такі НСРД, як: спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України), спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України). Крім того, інформацію про ймовірну особу злочинця можна отримати за допомогою проведення технічних заходів, таких як радіорозвідка, аналіз номерів мобільних телефонів, які перебували в радіусі скоєння кримінального правопорушення, тощо².

Дії слідчих у цій ситуації найчастіше становлять типовий набір першочергових слідчих (розшукових) дій та організаційних заходів: огляд місця події, допити потерпілого та осіб, які виявили факт вчиненого кримінального правопорушення, проведення криміналістичних та судово-медичних експертиз, виявлення камер відеонагляду та отримання тимчасового доступу до інформації, що в них міститься, особистий розшук за орієнтуваннями, перевірки за оперативними обліками, опитування громадян з метою виявлення очевидців тощо³.

Ще один критерій виокремлення типових слідчих ситуацій, що утворюються під час розслідування досліджуваної категорії злочинів,

¹ Гусева В. О. Слідчі ситуації початкового етапу розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 220.

² Гусева В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: дис. ... док-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. С. 214.

³ Криминалистическая методика расследования отдельных видов и групп преступлений: учеб. пособие / В. Д. Зеленский [и др.] Краснодар: КубГАУ, 2013. С. 49.

зумовлений характерними особливостями обстановки вчинення зазначених посягань, зокрема очевидністю таких кримінальних правопорушень. Професійна правоохоронна діяльність, з якою пов'язано вчинення злочину, зазвичай здійснюється публічно, в присутності інших осіб. Значна кількість посягань на працівників правоохоронних органів, що не спричиняють смерті потерпілого, вчиняються в умовах очевидності, в людних місцях та за наявності свідків. Водночас, можна простежити взаємозв'язок між ступенем тяжкості кримінального правопорушення та даною ознакою обстановки його учинення. Так, більш тяжкі посягання (заподіяння тяжких тілесних ушкоджень) частіше вчиняються в умовах неочевидності, спосіб їх учинення охоплює етапи підготовки та приховування слідів злочину. За таких умов пошук слідів кримінального правопорушення, його свідків, а також отримання від них криміналістично значущої інформації є вкрай ускладненими. Відтак, під час розслідування злочинів, вчинених в умовах неочевидності, формуються менш сприятливі слідчі ситуації. І, навпаки, за наявності свідків події злочину, даних камери відеоспостереження, а відтак – і комплексу необхідних вихідних даних, слідча ситуація не відзначається надто високим ступенем складності.

3. Організація і тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій

3.1. Огляд

Під час розслідування погрози або насильство щодо працівника правоохоронного органу найчастіше проводиться огляд наступних об'єктів:

огляд місця події: громадські місця (вулиці, площі, автошляхи, двори будинків, вокзали, парки, автостоянки, торговельні центри, громадський транспорт тощо); помешкання громадян; приміщення правоохоронних органів та прилегли до них території;

предмети: зброя та засоби спецзахисту; технічні засоби (мобільні телефони, боді-камери, стаціонарні камери відеоспостереження, планшети тощо); документи; одяг та ін.;

освідування особи.

Основними завданнями огляду місця події у досліджуваних провадженнях є:

безпосереднє ознайомлення та ретельне дослідження матеріальної обстановки місця вчинення протиправних дій із застосуванням усіх ефективних науково-технічних засобів з метою виявлення слідів злочину та обставин, які можуть бути використані для розшуку особи, що його вчинила, а також відтворення його механізму, динаміки та з'ясування мотивів;

фіксація виявленої інформації в тій послідовності і в тому вигляді, в якому виявлене спостерігалось під час огляду, шляхом протоколювання з дотриманням процесуальних особливостей і закріплення засобами криміналістичної техніки;

вилучення слідів події, предметів, які використовувались під час вчинення протиправних дій, та інших доказів, їх попереднє дослідження;

накопичення і перевірка отриманих в результаті огляду відомостей про обставини погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, та побудова на їх основі слідчих версій з метою виявлення та затримання винних осіб і розкриття кримінального правопорушення за гарячими.

Крім зазначених, під час проведення огляду місця події вирішуються завдання зі з'ясування ознак, що характеризують осіб-учасників вчинення кримінального правопорушення (кількість, вік, фізичні дані, певні звички, навички, психічні відхилення тощо), а також фіксація особливостей потерпілих осіб. Важливо під час проведення огляду встановити обставини, що характеризують об'єктивну сторону злочину: точний час і спосіб учинення, конкретні дії злочинця на місці події, їхні наслідки та зв'язок між ними. Особливістю досліджуваних проваджень є необхідність з'ясування на місці події чи дійсно протиправні дії порушника спрямовувалися саме на представника правоохоронного органу (членів його родини), або ж кримінальне правопорушення вчинене за мотивами, не пов'язаними зі здійсненням потерпілим своїх службових обов'язків.

У провадженнях про погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу найбільш типовими місцями проведення розглядуваної слідчої (розшукової) дії є громадські місця (вулиці, площі, парки, вокзали, автошляхи, двори будинків, автостоянки, приміщення торгівельних або розважальних закладів, громадський транспорт, заклади громадського харчування тощо), де правоохоронці виконують свої службові обов'язки з охорони громадського порядку або куди прибувають за викликом; помешкання громадян (зловмисника чи потерпілого); безпосередньо приміщення правоохоронних органів або прилеглі до них території.

Підготовчий етап огляду місця події розпочинається перед виїздом СОГ. Важливою умовою ефективності огляду є належна інформаційна підготовка слідчого. Чим більшим обсягом інформації щодо обставин події, способу вчинення злочину, наявності знарядь, слідів та можливих речових доказів володіє слідчий до початку огляду, тим результативнішою стане ця слідча дія¹.

Відтак, в якості підготовчих, пропонуються наступні дії слідчого до виїзду на місце події: отримання максимально повної та точної інформації про характер події (у тому числі дані про заявника); негайне повідомлення про подію прокурора, начальника чи чергового органу поліції; надання необхідних розпоряджень щодо організації охорони місця події; отримання даних щодо присутності на місці вчинення протиправних дій осіб, які їх вчиняли, а також потерпілих і очевидців; визначення учасників огляду місця події (за необхідності, запрошення відповідних спеціалістів); підготовка науково-технічних засобів.

Під час підготовки до проведення розглядуваної слідчої (розшукової) дії варто також враховувати, що законом передбачений особливий порядок проведення огляду житла чи іншого володіння особи. Відповідно до ч. 2 ст. 237

¹ Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень: дис. ... канд..юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. С. 144.

КПК такий огляд здійснюється згідно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, зокрема, на підставі ухвали слідчого судді¹.

Визначення кола учасників огляду місця події також є важливим елементом підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії. Під час проведення огляду місця події у досліджуваній категорії проваджень доцільною є участь потерпілого, оскільки останній володіє достатньою інформацією про подію злочину. Крім того, працівник правоохоронного органу може професійно орієнтуватися в особливостях, які слід ураховувати під час огляду місця події. Однак недопустимо, щоб потерпілий, який володіє знаннями в галузі криміналістики, проявив квапливість і зробив «самостійний огляд». Ця необхідна для запобігання самостійному вилученню потерпілим непроцесуальним шляхом предметів, які треба зафіксувати в протоколі огляду місця події у регламентованому законом порядку².

Обговорюючи питання учасників огляду місця події, окрему увагу варто приділити залученню до даної слідчої (розшукової) дії інспектора-криміналіста. Значною мірою ефективність огляду залежить від участі у проведенні слідчої (розшукової) дії інспектора-криміналіста. Порядок залучення інспекторів-криміналістів до участі у проведенні огляду місця події, а також основні вимоги, які висуваються до проведення даної слідчої (розшукової) дії за участю спеціаліста закріплені наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339³. На місці події даний учасник може допомогти із забезпеченням технічної фіксації слідчої (розшукової) дії, знайти сліди кримінального правопорушення біологічного походження (кров, волосся тощо) та вилучити їх належним чином і запакувати. Крім цього, інспектор-криміналіст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі та документи, які мають значення для кримінального провадження⁴.

У деяких випадках, якщо спосіб вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу пов'язаний зі спричиненням умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого; застосуванням вогнепальної зброї; вибуху, загрози вибуху або виявлення саморобних вибухових пристроїв; дорожньо-транспортної пригоди, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

² Гусева В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. С. 234.

³ Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ МВС України від 3 лист. 2015 р. № 1339. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

⁴ Фурман Я. В., Приходько Ю. П., Нечеснюк М. В., Харченко Н. В. Дії учасників слідчо-оперативної групи на місці події, пов'язаному з вибухом: методичні рекомендації. Київ, 2018. С. 18.

більше осіб; пожежі, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб до проведення огляду місця події може також залучатися спеціалізована пересувна лабораторія Експертної служби МВС¹.

Так, спеціалісти-вибухотехніки, використовуючи хімічні й технічні валізи, що містять спеціальні засоби, реактиви, інструменти та пристосування, здійснюють вилучення мікрочастинок вибухових речовин, продуктів вибуху, контрольних проб і зразків; проводять експрес-аналіз вибухових речовин і порохів, а також вилучають скалки з перешкод і об'єктів, пошкоджених вибухом.

Таким чином, огляд місця події для якісного проведення не повинен обмежуватись участю одного лише інспектора-криміналіста, як часто є на практиці. Крім даної особи, до проведення слідчої (розшукової) дії залучаються й інші спеціалісти, потреба в яких виникає залежно від конкретних обставин та умов огляду окремого провадження.

Особливо хотілося б зауважити на вкрай важливій ролі понятих під час проведення огляду місця події у провадженнях про погрози або насильство щодо працівника правоохоронного органу. На даній особливості оглядів у подібних провадженнях вчені наголошували неодноразово. Науковці пов'язують необхідність участі понятих з тим, що потерпілий може бути в дружніх стосунках зі співробітниками правоохоронних органів – учасниками слідчо-оперативної групи, а ця обставина може негативно вплинути на значущість і допустимість отриманих у процесі огляду речових доказів².

Проведення огляду місця події, особливо у випадках нанесення тілесних ушкоджень, необхідно здійснити якнайшвидше, оскільки обстановка місця події може зазнати значних змін – як у результаті свідомих дій злочинця з метою приховання слідів злочину, так і внаслідок інших об'єктивних обставин.

Після прибуття на місце проведення огляду організаційні заходи виявляються у негайному виведенні з зони місця події всіх сторонніх осіб, наданні медичної допомоги потерпілим, залученні до огляду понятих, спеціалістів, оперативних працівників та роз'ясненні їм їхніх прав і обов'язків³.

Огляд місця події починається із загальної стадії, що передбачає вивчення обстановки місця події, встановлення меж огляду, визначення відправної точки та послідовності його проведення, а також засобів, які будуть застосовані. Шляхом фотографування, відеозйомки і складання плану огляду

¹ Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1339 від 3 листоп. 2015 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>

² Гусева В. О. Тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 1. С. 228–234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2018_1_28.

³ Таран О. В., Кіселюк В. М., Грига М. А. Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 38.

місця події необхідно здійснити фіксацію розташування об'єктів до моменту початку огляду. Під час проведення загального огляду місця вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, слідчому необхідно звернути особливу увагу на виявлення та фіксацію: розташування місця події, вказавши повну адресу, ділянку вулиці (місцевості); якщо злочин вчинено за межами міста, необхідно зробити прив'язку до нерухомих орієнтирів; всіх виявлених слідів та предметів, що мають значення для встановлення обставин події; обставин, що сприяють розслідуванню злочину («гарячим слідом»).

Варто акцентувати на залежності меж огляду місця події від способу вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу та конкретної слідчої ситуації. Так, якщо правопорушника не виявлено безпосередньо на місці вчинення протиправних дій, межі огляду необхідно розширювати з метою ретельного проведення огляду прилеглої місцевості для пошуків будь-яких його слідів. Розширення меж огляду місця події необхідне також у випадку, коли спосіб учинення досліджуваного злочину охоплює підготовчу стадію та/або стадію приховування слідів, коли зловмисник завчасно планував злочинне діяння. Метою огляду прилеглих до місця події територій у таких випадках буде виявлення викинутих або загублених ним речей, слідів його транспортного засобу тощо. Крім того, варто оглянути локації, з яких злочинець міг вести спостереження за потерпілим та відстежувати шляхи його пересування.

Необхідно зауважити, що за необхідності встановлення очевидців та інших свідків кримінального правопорушення (не встановлено особу злочинця, мають місце розбіжності у показаннях учасників події тощо) крім безпосереднього проведення огляду місця події, паралельно з даною слідчою дією можуть проводитись й інші заходи, на кшталт, опитування спостереження, поквартирного чи подвірного обходу. Установлені таким чином особи можуть надати суттєву допомогу для встановлення наслідків кримінального правопорушення, відтворенні достеменної картини події та висуванні на цій основі первинних слідчих версій.

Детальний огляд потребує від слідчого прискіпливого огляду всіх предметів та слідів, що можуть мати значення для кримінального провадження, ретельного опису їх у протоколі слідчої (розшукової) дії¹. Важливо пам'ятати, що ігнорування виявлених на місці події слідів, їх поверхнева фіксація, позбавляє можливості: висувати версії щодо ознак учасників події, їх поведінки на місці події; робити попередні висновки про застосовані предмети й інструменти, механізм їх дії на об'єкт (перешкоду, жертву), напрямок їх руху, спосіб застосування тощо².

Реалізація детальної стадії огляду місця події передбачає проведення вузлової (зйомка окремих частин об'єкта) та детальної (зйомка окремих

¹ Криміналістика: підручник /В.В. Пяковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2015. С. 356

² Щербак Г. Проведення огляду місця події під час розслідування грабежів та розбоїв. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. № 3. 2016. С. 267.

слідів, предметів, деталей обстановки місця події масштабним способом) видів фотозйомки. Варто зазначити, що фіксація обстановки місця події передбачає використання всіх вищерозглянутих видів зйомки, які доповнюють одна одну й забезпечують ілюстративність та об'єктивне уявлення про місце події¹.

Перелік та особливості огляду об'єктів на місці вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу залежать від способу та обстановки вчинення даного кримінального правопорушення. Так, якщо мали місце активний фізичний опір і боротьба, на місці події можуть залишатися окремі речі, частини одягу потерпілого або злочинця, сліди пальців рук, сліди біологічного походження (кров, слина, волосся тощо). Злочин, що вчиняється в приміщенні, залишає сліди у вигляді псування меблів, бою посуду, розливу рідких речовин та ін. У таких випадках також необхідно здійснювати ретельний огляд одягу потерпілого, на якому можуть бути виявлені, крім слідів біологічного походження, розриви, подряпини, потертості, опалення ворсу та інші сліди, залишені знаряддям злочину.

У разі застосування вогнепальної зброї об'єктом пошуку на місці події, крім самої зброї, мають бути кулі, гільзи та інші частини патрона, а також основні і додаткові сліди її застосування. Пошук, за необхідності, може проводитись за допомогою металошукача, що перебуває на озброєнні інспекторів-криміналістів органів Національної поліції, та/або із застосуванням службово-розшукового собаки. У разі виявлення на місці події знарядь злочину, зокрема вогнепальної зброї, слідчий зобов'язаний вирішити питання про направлення виявлених і вилучених куль і гільз в експертні установи².

Оскільки вогнепальна зброя є джерелом підвищеної небезпеки і неправильне поводження з нею на місці виявлення може бути причиною нещасного випадку, її огляд повинен проводитися компетентними фахівцями – слідчими зі знаннями в галузі кримінального зброєзнавства та/або експертами-криміналістами (оптимально – останніми із загальним координуванням слідчих)³. Важливо також пам'ятати про можливість розміщення на деталях зброї інших важливих слідів, наприклад, пальців рук.

Як вже зазначалося, подія погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, зважаючи на особливості обстановки даного кримінального правопорушення, часто може бути зафіксована на камери відеоспостереження, що розміщуються у громадських місцях або на боді-камери поліцейських. Крім того, з тих самих причин, нерідко на місці події

¹ Дубонос К. В. Застосування фото та відеозйомки при проведенні огляду місця ДТП: метод. рек. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2011. С. 10–11.

² Гусева В. О. Тактичні й організаційні особливості проведення огляду місця події під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Національний юридичний журнал: теорія і практика* (National law journal: theory and practice). 2018. №3-1 (31). С. 112.

³ Сіротченко Д. Ю. Організаційно-тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 312.

слідчому доводиться здійснювати огляд мобільних телефонів, планшетів та інших електронних носіїв криміналістично значущої інформації. Проводити попередній огляд даних приладів варто із залученням спеціалістів, вони ж залучаються до складання протоколу такого огляду. В протоколі необхідно зафіксувати модель, реквізити, технічні параметри відеокамери, наявність відеосюжетів та факт опечатування відеокамери¹.

Внаслідок застосування фізичного впливу на тілі учасників події злочину можуть залишатися сліди у вигляді різного ступеню тілесних ушкоджень, кількість і локалізація яких має важливе значення для встановлення факту наявності у підозрюваного умислу на вчинення тих чи інших протиправних дій щодо працівника правоохоронного органу та інших важливих для слідства даних. Для виявлення на тілі підозрюваного, свідка чи потерпілого слідів кримінального правопорушення, особливих прикмет, стану сп'яніння або інших якостей та ознак, що мають значення для слідства, у разі, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу, здійснюється огляд тіла людини (освідування).

Освідування особи є різновидом огляду, але виділяється в самостійну слідчу (розшукову) дію завдяки специфіці об'єкта, що підлягає обстеженню – тіло живої людини². Процесуальний порядок та правила проведення даної слідчої (розшукової) дії урегульовані ст. 241 КПК України. Основними вимогами, які гарантують законність проведення освідування є наступні:

1) обов'язковою умовою проведення освідування є наявність двох підстав – фактичної (існування достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення мети цієї слідчої (розшукової) дії) та юридичної (винесення прокурором постанови про проведення освідування з дотриманням вимог ч. 5, 6 ст. 110 КПК України). Перед початком освідування особа має право ознайомитися з постановою прокурора, а прокурор, у свою чергу, зобов'язаний пред'явити освідуваній особі зазначену постанову для ознайомлення;

2) освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі;

3) освідування, що супроводжується оголенням особи може проводитися особою іншої статі лише за умови, що вона є лікарем та за наявності згоди освідуваної особи;

4) встановлення заборони щодо присутності слідчого, прокурора при освідуванні особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу, яка підлягає освідуванню;

5) з самого початку особі пропонується пройти освідування добровільно, і лише в разі її відмови воно проводиться примусово;

6) встановлення заборони вчинення дій, які принижують честь і гідність освідуваної особи або є небезпечними для її здоров'я;

¹ Корж В. П. Огляд місця події: процесуальні особливості, криміналістичні рекомендації. Науко-практичний посібник для слідчих, прокурорів, поліцейських патрульної та кримінальної поліції. Харків: 2018. С. 91.

² Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчикова В. Є. Учасники освідування. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2015. № 1. С. 122.

7) зображення, демонстрація яких може розглядатись як образлива для освіддуваної особи, зберігаються в опечатаному вигляді і можуть надаватися лише суду під час судового розгляду;

8) хід і результати освіддування обов'язково фіксуються в протоколі, що складається слідчим, прокурором з дотриманням вимог ст. 104, 105, 106 КПК України. Особі, освіддування якої проводилося примусово, надається копія протоколу освіддування¹.

Необхідним є також запрошення не менше двох незацікавлених осіб (понятих) для освіддування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. При цьому понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого й потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, зацікавлені в результатах кримінального провадження. Порушення даної вимоги визнається судом істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, а результати такої слідчої (розшукової) дії – недопустимими².

Аналізуючи тактичні особливості освіддування, передусім варто акцентувати на невідкладності даної слідчої дії, адже зволікання з її проведенням може призвести до втрати або суттєвої зміни наявних на тілі людини слідів злочину. Важливим є також залучення до її проведення судово-медичного експерта або лікаря. Завдяки останнім слідчий може виявити та правильно зафіксувати всі ушкодження будь-якої давності й локалізації. Також такий спеціаліст допомагає визначити форму ушкодження, його розміри, властивості, колір, здійснює дії, безпосередньо спрямовані на вилучення виявлених слідів кримінального правопорушення (крові, сперми тощо); консультує слідчого про обставини, які спостерігаються, з погляду медичних знань, роз'яснює причини і наслідки виявлених ушкоджень та інших слідів злочину, а також деяких видів особливих прикмет³. Крім того, спеціаліст надає допомогу в описі у протоколі наявних на тілі особи ушкоджень і слідів злочину (з використанням медичної термінології, якою слідчий зазвичай не володіє), що значною мірою визначає результативність освіддування.

До слідів кримінального правопорушення, які можуть бути виявлені і зафіксовані під час проведення освіддування потерпілого, належать власне тілесні ушкодження – рани (вогнепальні, різані, колоті, колото-різані, рубані та ін.), синці, садна, поверхневі подрипини, вивихи суглобів, переломи кісток, опіки, обпалення, а також сліди на тілі від об'єктів, з якими освіддуваний

¹ Кучинська О. П., Щиголь О. В. Гарантії прав особи при проведенні освіддування: сучасний стан, актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 4. С. 57–58.

² Смірнова І. Дотримання прав особи при слідчій дії освіддування. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/dotrymannya-prav-osoby-pri-slidchij-diyi-osvidduvannya/>

³ Даниленко А. В., Савчук Т. І., Купріянова Л. С., Гусєва В. О. Деякі проблемні питання освіддування осіб. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Серия: Юридические науки. 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 182.

стикався під час заподіяння йому тілесних ушкоджень: сліди крові (п'ятки, помарки, краплини, бризки), інших біологічних виділень людського організму, частки бруду, кіптяви, пороху, волосся, пил, ґрунт, фарба, частки волокон тканини, різноманітні мікрочастинки¹.

Заклучна стадія проведення огляду є вкрай важливою, оскільки некоректна процесуальна фіксація даних, отриманих під час проведення слідчих (розшукових) дій може звести нанівець усі зусилля слідчого. Належна фіксація та забезпечення збереження доказів, отриманих в результаті здійснення слідчої дії є необхідною умовою для можливості їх подальшого використання як самим слідчим, так і іншими суб'єктами (експертом, оперативним працівником, прокурором, суддею).

Фіксація виявленої під час проведення слідчої дії криміналістично значущої інформації здійснюється шляхом протоколювання і закріплення технічними засобами. Оскільки протокол слідчої дії є важливим джерелом доказів, його складання повинно здійснюватись із суворим дотриманням норм кримінального процесуального законодавства.

Так, заключна частина протоколу в обов'язковому порядку повинна містити: перелік вилучених об'єктів та в які установи вони були надіслані; найменування та реквізити усіх використаних під час проведення огляду технічних засобів; вказівка про складання планів, схем, креслень, фототаблиць, графічних зображень, відбитків та зліпків, які додаються до протоколу; заявлені клопотання учасників слідчої дії та прийняті по них рішення. До протоколу огляду також обов'язково додаються матеріали звуко-чи відеозапису.

3.2. Допит

Допит є не лише однією із найбільш ефективних і поширених слідчих (розшукових) дій, а й фактично виступає необхідним та обов'язковим елементом розслідування кожного кримінального провадження.

Основними складовими підготовки до допиту є: ретельне вивчення наявних на поточний момент матеріалів кримінального провадження; визначення кола допитуваних осіб та послідовності проведення їхніх допитів; оволодіння певним об'ємом спеціальних знань згідно з потребами конкретного провадження (залучення відповідного спеціаліста); вивчення особи допитуваного; складання плану допиту.

Крім правильного визначення кола осіб, які володіють інформацією, що має значення для розслідування, повнота і правдивість показань свідків залежить від вирішення наступних тактичних завдань, які повинні враховуватись слідчим: а) визначення можливої зацікавленості свідків у тих або інших результатах розслідування чи залежності від осіб, які зацікавлені в цьому; б) нейтралізації чинників, які негативно впливають на поведінку під час допиту (відмова, ухилення від дачі показань, неправдиві показання);

¹ Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. С. 136.

в) врахування соціальних та психологічних особливостей допитуваного; г) вжиття заходів, спрямованих на попередження подальшої відмови від даних правдивих показань¹.

Визначаючи черговість проведення допитів різних категорій осіб, варто пам'ятати про те, що пріоритет надається очевидцям події кримінального правопорушення – чим швидше буде проведений допит таких осіб, тим більш повними та точними будуть їхні показання. Більше того, у випадку встановлення виконавця погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, показання очевидців можуть слугувати підставою для затримання зловмисника.

Свідками вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу найчастіше стають колеги потерпілого; рідні, близькі та друзі потерпілого та/або підозрюваного; особи, які виявили та/або припинили протиправні дії, інші особи, наприклад, співробітники закладів або установ, мешканці будинків, де вчинялося правопорушення, працівники швидкої допомоги тощо.

У разі нанесення тілесних ушкоджень працівнику правоохоронного органу, першочерговому допиту підлягають такі категорії осіб: 1) очевидці події злочину; 2) особи, які можуть повідомити про особливості особистості потерпілого і підозрюваного, їх спосіб життя, взаємовідносини до і після вчинення злочину; 3) особи, які хоча і не були очевидцями нанесення тілесних ушкоджень, але надавали допомогу потерпілому на місці події, викликали лікарів, телефонували в поліцію, супроводжували його при доставці до лікувального закладу, а також медичні працівники².

Необхідно зауважити, що коло можливих свідків погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу залежить від способу, обстановки вчинення даного кримінального правопорушення. Так, якщо злочин вчинено за умов неочевидності, а потерпілий внаслідок суттєвого завдання шкоди здоров'ю не спроможний надавати показання, важливими свідками можуть стати родичі, знайомі, колеги по службі потерпілого, які можуть бути обізнані щодо можливих проблем чи конфліктних ситуацій на роботі у потерпілого або помітили якісь зміни в його поведінці напередодні вчинення кримінального правопорушення (надмірна обережність та тривожність, зміна номерів телефонів або звичного маршруту пересування тощо)..

Для результативного проведення допиту, слідчий має усвідомлювати мету проведення слідчої дії, зокрема, які саме дані та за допомогою яких тактичних прийомів та засобів він має намір одержати. Під час *допиту свідків* необхідно передусім з'ясувати інформацію в межах наступних блоків:

а) *щодо самого свідка*: чи безпосередньо сам він був очевидцем події злочину, чи йому стало відомо про неї від інших осіб; за яких обставин свідок

¹ Слободянюк Б. К. Розслідування умисного знищення або пошкодження чужого майна: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Ірпінь, 2016. С. 220.

² Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень: арэф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. С. 11.

опинився на місці вчинення кримінального правопорушення та з якої відстані спостерігав за діями учасників; чи зможе він впізнати зловмисника і потерпілого та відтворити їхні дії тощо;

б) *щодо учасників події*: особливості поведінки та конкретні дії учасників до, під час та після вчинення кримінального правопорушення; чи знайомий свідок з кимось із них (коли, за яких обставин познайомився); чи вчинялись на місці вчинення кримінального правопорушення кимось із учасників події дії, спрямовані на створення (знищення) носіїв слідової інформації та ін.;

в) *щодо події кримінального правопорушення*: точні час та місце; що передувало вчиненню протиправних дій; які, на думку допитуваного, причини події; наявність знаряддя злочину та можливість надання опитуваному його детального опису; чи застосовувались кимось з учасників події технічні засоби фіксації (наявність камер відеоспостереження на місці події); що відбувалось після вчинення кримінального правопорушення тощо.

На результативність допиту свідка значною мірою впливають встановлені в процесі проведення слідчої дії взаємовідносини між слідчим та допитуваним. Особливістю допиту свідків у досліджуваних провадженнях є те, що допитуваний є очевидцем кримінального правопорушення, потерпілим у якому є не просто пересічний громадянин, а представник правоохоронного органу. Водночас слідчий також належить до даної сфери, що може вплинути на встановлення психологічного контакту між учасниками слідчої дії. Не варто також забувати про те, що повідомлення неточної, викривленої, неповної або недостовірної інформації свідком у таких провадженнях може зумовлюватись негативним ставленням останнього до правоохоронних органів у цілому.

Певні особливості має допит свідка, який сам є представником правоохоронного органу. Зазвичай, допит таких осіб відбувається в умовах безконфліктної ситуації і вони прагнуть допомогти слідчому у викритті зловмисника. Втім, під час їхнього допиту варто пам'ятати про те, що допитуваний і потерпілий можуть мати зв'язки (робочі або дружні) і тому відомості, які надає такий свідок, можуть бути не цілком об'єктивними. Майстерність слідчого, який проводить допит в таких ситуаціях, полягає у вмінні схилити допитуваного до надання правдивих свідчень без перебільшення та применшення дій учасників події, а також співставленні показань такого свідка з вже наявною у розпорядженні слідства інформацією. У свідка-представника правоохоронного органу, крім вищезгаданих даних, необхідно з'ясувати місце роботи та які відносини пов'язують його з потерпілим (чи знайомі вони та за яких умов познайомились, чи перебувають у відносинах підлеглості чи керування), як свідок може охарактеризувати потерпілого тощо. Крім того, такий свідок може надати правову оцінку поведінки потерпілого: чи діяв той у межах закону, чи не провокував особу, яка вчинила щодо нього протиправні дії, які саме заходи були вжиті потерпілим на місці події та ін. Якщо такий свідок повідомить про порушення, вчинені потерпілим, необхідно уточнити вимоги яких саме нормативно-правових актів були порушені.

Під час допиту підозрюваного необхідно встановити наступні дані:

1. Що передувало вчиненню кримінального правопорушення:

- де, коли та за яких умов сталася зустріч з потерпілим, хто ще був при цьому присутній; чи був підозрюваний раніше знайомий з потерпілим і якщо так, за яких умов вони познайомились; чи планувалося завчасно вчинення злочину щодо даного представника правоохоронного органу, які саме дії вчинялися (технічні засоби використовувалися) з цією метою;

- поведінка потерпілого правоохоронця (у що був одягнений і чи представився правоохоронець; що говорив і які дії вчиняв (спецзасоби застосовував) щодо підозрюваного; чи мало місце необґрунтоване пред'явлення вимог підозрюваному, безпідставне застосування насильства та ін.);

- поведінка самого підозрюваного (які саме його дії стали підставою для реакції з боку представника правоохоронного органу; як він відреагував на вимоги представника влади; чи усвідомлював він, що контактує з правоохоронцем; якими мотивами керувався, коли вирішив застосувати насильство);

2. Обставини вчинення злочину:

- в який час, де, в якій обстановці вчинялись протиправні дії щодо представника правоохоронного органу;

- характер та послідовність дій, які вчиняв підозрюваний (механізм нанесення ударів); як він при цьому висловлювався на адресу правоохоронця; які знаряддя застосовував для нанесення тілесних ушкоджень (їхній детальний опис, чи готувалися вони заздалегідь, де саме були придбані, чи бачив їх хто-небудь до події кримінального правопорушення тощо);

- наявність свідків кримінального правопорушення (хто був поруч під час та після вчинення злочину і міг все бачити, скільки людей були присутні та чи були серед них правоохоронці); чи могли події правопорушення бути зафіксовані за допомогою технічних приладів та місця їхнього можливого розміщення;

3. Що відбувалося після вчинення злочину:

- якими були наступні дії потерпілого та підозрюваного; які наслідки кримінального правопорушення;

- чи вчинялись підозрюваним дії для приховування слідів злочину;

- куди був доставлений підозрюваний (звинувачений) після затримання, що відбувалося під час та після затримання та доставлення;

- ставлення підозрюваного до події кримінального правопорушення та її наслідків, чи визнає він свою провину, чи усвідомлює протиправний характер своїх дій, чи розкаюється у вчиненому, чи готовий співпрацювати зі слідством тощо.

Особливу увагу варто звернути на ситуації, коли під час допиту підозрюваного (обвинуваченого) з'ясовуються суттєві відмінності між показаннями останнього та свідченнями інших учасників провадження. Головним завданням слідчого в таких ситуаціях є з'ясування причин цих розбіжностей, які можуть полягати в тому, що підозрюваний (обвинувачений)

не пам'ятає деталей події (наприклад, через перебування у стані алкогольного сп'яніння). Необхідно пам'ятати, що причинами таких розбіжностей можуть бути також і провокаційні дії або навіть невинувдане застосування фізичного насильства щодо підозрюваного з боку правоохоронця (потерпілого). У такій ситуації слідчому необхідно максимально детально з'ясувати всі обставини події шляхом постановки контрольних запитань, щоб потім мати можливість покроково порівняти інформацію, викладену у показаннях учасників провадження, а також перевірити її іншими способами. Крім того, необхідно зважати на емоційний стан підозрюваного під час допиту (розгубленість, тривога, зміна кольору шкіри обличчя, посилене потовиділення), перевіряти виклад ним окремих обставин події постановкою порівняльних питань, які не мають прямого відношення до кримінальної події, та виявляти протиріччя у самих показаннях. Застосування таких прийомів дозволить з'ясувати, чи правдиві свідчення надає підозрюваний (обвинувачений).

Мотивами надання неправдивих відомостей допитуваному може бути, передусім, бажання уникнути відповідальності за вчинене правопорушення або применшити свою вину. В такій ситуації варто намагатися переконати допитуваного у необхідності надання достовірних свідчень у тому числі шляхом роз'яснення йому пом'якшуючих відповідальність обставин. Даний психологічний прийом спрямований на зміну мотив поведінки допитуваного в конфліктній ситуації через раціональні спонукання.

Ефективним тактичним прийомом для викриття підозрюваного в конфліктній ситуації є пред'явлення доказів, зокрема, у порядку зростання їхньої сили. Спочатку пред'являються менше значущі, потім значніші і наприкінці вирішальні докази, які свідчать про вчинення злочину конкретною особою. Таке збільшення сили доказів, їхня кількість заводять обвинуваченого в ситуацію дисонансу між його «версією» та тим незаперечним набором доказів, які має у своєму арсеналі слідчий¹.

Дієвим у досліджуваній категорії проваджень під час проведення допиту підозрюваного може виявитись застосування такого тактичного прийому, як використання позитивних якостей допитуваного. Дана тактика слідчого може мати ефект несподіванки, адже мало хто із зловмисників готовий до того, що представник правоохоронних органів знайде позитивні моменти та зробить на них акцент. Така поведінка слідчого може спонукати допитуваного до несподіваної для нього самої відвертості.

Під час проведення допиту підозрюваного у конфліктній ситуації ефективним тактичним прийомом може виявитись здійснення відеофіксації даної слідчої дії. Таке спостереження дає змогу виявити неправду або невідповідність (перекручення) у показаннях допитуваного. Зовнішні прояви поведінки допитуваного не можна зафіксувати у протоколі, вони не мають доказового значення, але можуть допомогти слідчому побудувати під час допиту свою лінію поведінки та сприяти застосуванню тактичних прийомів

¹ Киселев Д. Г. Методика расследования и судебного следствия по делам о преступлениях, совершённых в отношении представителя власти : дис. ... канд. юрид. наук. М., 2017. С. 137.

залежно від реакцій допитуваного на ті чи інші питання. Іноді слідчому не вдається в повному обсязі спостерігати за поведінкою допитуваного та помічати приховану реакцію підозрюваного на запитання (наприклад, внаслідок необхідності відволікатися на складанні протоколу). Однак у разі відеофіксації можна переглянути відеозапис та зосередити увагу на таких моментах¹.

При допиті потерпілого по досліджуваній категорії проваджень доцільно рекомендувати наступний перелік обставин, що підлягають з'ясуванню:

- статус потерпілого на момент скоєння щодо нього протиправних дій (місце роботи, посада, звання, що ходить до його компетенції, чи був він одягнений у формений одяг, чи мав боді-камеру та чи була вона ввімкнена);
- обставини, що передували злочину (можливі попередні взаємини потерпілого зі злочинцем, за яких обставин відбулася зустріч із порушником, чи представився представник влади, які дії вчинив правоохоронець щодо правопорушника, як той відреагував порушник на вимоги представника влади, про що вони розмовляли);
- причини вчинення протиправних дій щодо нього;
- характер діяльності зловмисника у передкримінальній ситуації, особливості його зовнішності та стану;
- обставини скоєння злочину (час, місце, обстановка, розвиток подій, спосіб та знаряддя вчинення посягання, послідовність та механізм нанесення тілесних ушкоджень, як саме висловлювався порушник під час вчинення протиправних дій щодо представника влади, які спецзасоби застосовувалися щодо порушника);
- наявність свідків (чи перебував хтось на місці вчинення злочину крім порушника та потерпілого, скільки осіб та хто саме, були вони також представниками правоохоронних органів чи ні, інша інформація про них;
- що відбувалося після вчинення протиправних дій щодо правоохоронця (якими були наступні дії потерпілого та злочинця; які наслідки злочину; які документи було складено щодо правопорушника; куди було його доставлено після затримання).

Важливим елементом підготовки до проведення допиту потерпілого у досліджуваній категорії проваджень є ознайомлення з нормативними документами (положеннями, інструкціями, статутом, наказами тощо), які регламентують діяльність структури, де перебуває на службі потерпілий, і визначають коло його повноважень. Надалі під час проведення допиту слідчий може демонструвати знання деталей даних документів та належного порядку дій потерпілого перед вчиненням протиправних дій щодо нього, в тому числі, й у тактичних цілях.

Зазвичай, допит потерпілих під час розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу характеризується безконфліктною

¹ Пиріг І. В., Кайко В. І., Варданян Л. К. Можливості використання науково-технічних засобів при допиті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 128.

ситуацією, а їхні показання відзначаються більшою повнотою, деталізацією та достовірністю, ніж дані пересічної особи. Втім, специфіка допиту таких осіб зумовлюється тим, що з одного боку наявність у них бази юридичних знань полегшує проведення слідчої дії, але з іншого – слідчому варто бути особливо уважним, адже саме використання цих знань потерпілим може допомогти йому ввести в оману слідство у разі повідомлення неправдивих відомостей. Крім того, для представників правоохоронних органів не характерний страх у момент скоєння щодо них злочинних дій, тому, як правило, протиправні дії щодо них стають приводом для афективної агресії в бік нападника.

Варто також пам'ятати, що сприйняття події злочину потерпілим багато в чому залежить від психологічних рис його особистості та емоційного стану в момент нападу. Так, необхідно враховувати, що в показаннях правоохоронців можуть міститися неточності або прогалини внаслідок своєрідних психічних переживань, обумовлених скоєним злочином та його наслідками, а також отриманих тілесних ушкоджень, які, зокрема, можуть спричинити короточасну втрату свідомості, запаморочення тощо.

Яскраво виражений конфліктний характер ситуації допиту потерпілого у досліджуваних провадженнях, зазвичай, має місце у разі неправомірної поведінки працівника правоохоронного органу, пов'язаної із перевищенням своїх службових повноважень, невиправданим застосуванням заходів примусу, провокативними діями щодо підозрюваного, перевищенням меж необхідної оборони тощо. За таких умов потерпілий може навмисно приховувати або перекручувати окремі обставини, мінімізуючи свою роль у події кримінального правопорушення та перебільшуючи участь підозрюваного. Для викриття неправдивих свідчень за таких умов доцільно ставити уточнюючі та контрольні питання, спрямовані на максимальну деталізацію показань потерпілого з метою їх подальшого порівняння з показаннями інших допитуваних осіб та виявлення можливих розбіжностей; також необхідно використовувати метод переконання, спираючись на службовий обов'язок та вимоги до моральних якостей представника влади. В окремих випадках ефективним буде використання пред'явлення окремих доказів під час допиту, на кшталт, висновку судово-медичної експертизи про неможливість отримання наявних травм у підозрюваного за обставин, зазначених потерпілим, відеозаписи з місця події тощо.

Як правило, допит проводиться за місцем проведення досудового слідства, однак за необхідності слідчий може провести його в місці перебування допитуваного. Під час допиту потерпілого поза місцем проведення досудового слідства в протоколі допиту необхідно вказати причину вибору цього місця його проведення. Зокрема, якщо особа перебуває у тяжкому стані, а також під час спостереження за її станом, в процесі відібрання пояснень, доцільно здійснювати звукозапис або відеозйомку. Це дозволить перевірити стан, у якому перебувала особа під час повідомлення інформації, та її зміст. Під час аналізу звукозапису можуть бути встановлені обставини, не відображені в

поясненні, але які мають суттєве значення для організації розшуку злочинця чи встановлення свідків¹.

3.3. Інші слідчі (розшукові) дії

Крім огляду і допиту, поширеними слідчими (розшуковими) діями під час розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу є слідчий експеримент, обшук та пред'явлення для впізнання.

Аналіз практики розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу свідчить, що найчастіше *слідчий експеримент* у таких провадженнях був спрямований на встановлення: можливості існування та сприйняття будь-якого факту або явища; можливості здійснення будь-якої дії; механізму події або окремих її деталей; часу, який необхідно витратити на здійснення тих чи інших дій.

Варто зазначити, що значна кількість кримінальних правопорушень за ст. 345 КК України вчиняється під час здійснення потерпілим своєї професійної службової діяльності в умовах очевидності. Так, напад може бути вчинено щодо правоохоронця, коли він несе службу з охорони громадського порядку під час масових заходів: мітингів, заворушень, військових дій, в інших небезпечних та стресових ситуаціях. Зазначена обстановка суттєво впливає на спосіб вчинення посягання, а також на можливість сприйняття очевидцями обставин вчинення злочину. Крім того, під час таких ситуацій місце події може швидко та значним чином змінюватися, а деякі деталі та об'єкти обстановки – знищуватись. Саме за таких умов виникають сумніви щодо можливості сприйняття потерпілим та очевидцями обставин кримінального правопорушення, що зумовлює потребу у додатковій перевірці отриманих відомостей за допомогою слідчого експерименту.

Необхідність у проведенні слідчого експерименту в досліджуваних провадженнях найчастіше виникає також в ситуаціях, коли в свідченнях потерпілих, обвинуваченого, свідків вбачаються невідповідності, пов'язані, як правило, з механізмом завдання ударів. Тому в переважній в більшості випадків дана слідча (розшукова) дія проводиться з метою встановлення механізму злочину – послідовності дій, завдання ударів, можливості здійснити дії, описані при допиті, у конкретних умовах та обстановці на місці скоєного злочину.

Завданнями проведення даної слідчої дії у таких випадках є:

- 1) встановлення детального механізму нанесення тілесних ушкоджень, його окремих складових і визначення послідовності дій підозрюваного і потерпілого;
- 2) встановлення можливості нанесення підозрюваним тих чи інших тілесних ушкоджень потерпілому у певний спосіб;
- 3) реконструкція зміненої обстановки місця події;
- 4) перевірка фактичної можливості з боку очевидців сприймати (бачити, чути) ті чи інші обставини нанесення тілесних ушкоджень, виходячи з

¹ Гусєва В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. С. 241.

умов події злочину (відстань від місця заподіяння тілесних ушкоджень, погодні мови, наявність освітлення, фізичні якості та стан здоров'я самих очевидців)¹.

Приклад. Працівники міліції ЛВ на станції Сарни ОСОБА_10 та ОСОБА_11 при допиті їх в якості свідків в суді першої інстанції дали показання, що вони прибули на АДРЕСА_2 в будинок ОСОБА_1 з метою проведення обшуку. Двері їм відкрив ОСОБА_1, якому пред'явили службове посвідчення, після чого він чинив опір, схопив за форму працівника міліції ОСОБА_6, повалив на землю та спричинив останньому тілесні ушкодження.

Слідчий експеримент у даному провадженні проводився за участі свідків ОСОБА_10, ОСОБА_11 та ОСОБА_18, а також потерпілого ОСОБА_6. Під час проведення слідчої дії підозрюваний ОСОБА_1 розповів та показав, як, потягнувши ОСОБА_6 за куртку, повалив його, а він впав на нього та спричинив тілесні ушкодження, що узгоджувалось з показаннями підозрюваного в суді та іншими доказами у справі².

Інколи для ефективного проведення слідчого експерименту для вирішення означених завдань доцільно залучати судово-медичного експерта. Мета його участі в слідчій дії у даному випадку – сприйняття механізму нанесення тілесних ушкоджень, постановка додаткових питань учаснику з метою подальшого зіставлення показань потерпілого, свідка чи підозрюваного з фактичними даними події кримінального правопорушення (наприклад, чи збігається механізм нанесення ударів, продемонстрований підозрюваним під час слідчого експерименту, з фактичними даними, отриманими під час огляду місця події та проведення судово-медичної експертизи). Тобто, результати слідчого експерименту можуть бути використані для підтвердження або викриття показань підозрюваного або потерпілого на досудовому слідстві, що здійснюється під час проведення судово-медичної експертизи за результатами слідчого експерименту³.

Необхідність проведення слідчого експерименту виникає також тоді, коли свідчення потерпілого та обвинуваченого суттєво розходяться і у слідчого виникає підозра щодо провокаційних дій з боку потерпілого правоохоронця. В такій ситуації необхідно провести слідчий експеримент за участі всіх учасників події (потерпілого, обвинуваченого та свідків). Причому перед проведенням слідчої дії тактично важливо виключити спілкування зацікавлених осіб, наприклад, потерпілого та свідків з числа співробітників правоохоронних органів. Саму ж слідчу дію необхідна вибудувати таким чином, щоб отримувана інформація стосувалася не тільки і не стільки основних моментів

¹ Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень: арешт. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. С. 13.

² Вирок Апеляційного суду Рівненської області від 02 листопада 2015 р. у провадженні № 12014180530000013. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53075574>.

³ Гусєва В. О. Деякі особливості використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту у злочинах проти життя та здоров'я особи. Актуальні питання досудового розслідування та криміналістики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 05 груд. 2014 р.). Харків: ХНУВС, 2014. С. 369.

кримінальної ситуації, про які представники влади вже домовилися, а була спрямована на з'ясування дрібних деталей, щодо яких, швидше за все, можливі розбіжності.

Підвищити результативність слідчого експерименту може також поетапне його проведення. Так, за необхідності варто здійснювати повторні дії з метою відвернення розбіжностей і встановлення стійкості показань; неодноразове проведення тих самих дослідів у процесі одного слідчого експерименту дає змогу більш ретельно вивчити досліджувані явища, переконатися в тому, що отримані результати не є випадковими і що вони є достовірними; дублюючи дії повинні повторюватися стільки разів, скільки необхідно для виключення можливості випадкових результатів і доведення їх закономірності¹.

До участі у проведенні слідчого експерименту варто залучати інспектора-криміналіста для здійснення відеозйомки перебігу слідчої дії. Надалі це дозволить оцінити отримані результати, порівняти їх, а також за необхідності продемонструвати під час судового слідства.

Крім того, залежно від умов конкретного провадження до участі у проведенні слідчого експерименту можуть залучатися й інші спеціалісти. Наприклад, якщо спосіб учинення кримінального правопорушення був пов'язаний із використанням вогнепальної зброї, доцільно запросити експерта у галузі балістики, або вибухотехніка – у випадку застосування вибухових пристроїв та речовин.

Спосіб вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу зазвичай пов'язаний з тісним контактом правопорушника і потерпілого, а також осіб, які стали очевидцями події. В результаті, у свідомості зазначених осіб формуються ідеальні сліди (образи) і в окремих випадках вони можуть допомогти слідчим органам ідентифікувати правопорушника за ознаками зовнішності. Саме тому у досліджуваних провадженнях досить часто проводиться слідча (розшукова) дія – **пред'явлення для впізнання**.

Важливо наголосити, що відповідно до положень КПК на слідчого, прокурора покладається обов'язок перевірити можливість впізнаючого ідентифікувати раніше бачений об'єкт шляхом з'ясування ознак, характерних рис, особливостей, за яких особа впізнає правопорушника, а також обставин їх зустрічі чи події, за яких вона побачила впізнавану особу. Недотримання такої вимоги виключає можливість достовірно дізнатися про момент формування у впізнаючого думки про особу, яку необхідно впізнати². Варто зауважити, що з'ясувати можливість впізнання необхідно перед проведенням слідчої дії, а не безпосередньо в процесі її проведення.

Для проведення пред'явлення для впізнання потрібні відповідні підстави. Фактичною підставою пред'явлення для впізнання розглядають наявність у

¹ Гусєва В. О. Характеристика окремих видів слідчого експерименту під час розслідування кримінальних правопорушень. *Судова та слідча практика в Україні*. 2019. № 8. С. 55.

² Чупрікова І. Л. Деякі особливості процедури допиту та пред'явлення для впізнання, які впливають на допустимість отриманих результатів. *Право і суспільство*. 2015. № 6(3). С. 194.

слідчого відомостей процесуального та непроцесуального характеру, які дозволяють дійти висновку, що особа безпосередньо сприймала певні обставини злочину, запам'ятала їх і може впізнати, якщо побачить знову. Перед проведенням даної слідчої (розшукової) дії особу, яка сприймала та запам'ятала іншу особу необхідно допитати. Такий допит є не тільки необхідним етапом у підготовці до пред'явлення для впізнання, а ще й обставиною, яка забезпечує прийняття правильного рішення про доцільність проведення цієї слідчої дії, її успішний процес, отримання належних результатів та їх подальшу оцінку¹.

Під час такого попереднього допиту з'ясовують зовнішній вигляд і прикмети особи, а також обставини, за яких відбувалося сприйняття, що знаходить докладне відображення у протоколі. Інколи допитуваний заявляє, що не пам'ятає зовнішні ознаки особи і не може описати її прикмети. Слідчому необхідно з'ясувати причину цього. Для людини, яка не володіє спеціальними навичками опису зовнішніх ознак особи, яку сприймала, завдання психологічно більш складне, ніж сам процес впізнання. У таких ситуаціях рекомендується перенести слідчу дію на деякий час. Після відпочинку нервові клітини відновлять свою нормальну роботу, порушену в результаті стресу, перенапруження, і тимчасово забуте може бути відтворене знову².

Пред'явлення для впізнання в межах проваджень про погрози або насильство щодо працівника правоохоронного органу частіше відбувається не вживу, а за фотознімками.

Приклад 1. ОСОБА_2 вчинив активну фізичну протидію слідчому ОСОБА_4 під час проведення останнім обшуку, вчинив опір, та наніс кулаками обох рук два удари в грудну клітку та один удар ногою у взутті по його правій руці, вбивши при цьому відеореєстратор.

Одним із доказів, який прийняв до уваги суд у даній справі став протокол пред'явлення особи для впізнання за фотознімками за участю понятої ОСОБА_13, яка була присутня під час проведеного обшуку за АДРЕСА_1 ОСОБОЮ_4, та впізнала особу, яка перешкоджала слідчому у проведенні даної слідчої дії та наносила йому тілесні ушкодження³.

Приклад 2. Під час спроби припинити правопорушення старшим інспектором Звенигородського відділу поліції ГУ НП в Черкаській області майором поліції ОСОБА_4, ОСОБА_1 і ОСОБА_2 умисно, по черзі, почали наносити працівнику поліції чисельні удари руками та ногами, в результаті чого заподіяли останньому тілесні ушкодження у вигляді закритої черепно-мозкової травми зі струсом головного мозку, контузії лівого ока, забійної рани з крововиливом на верхній губі.

¹ Лук'янчиков Є. Д., Моїсєєв О. М. Пред'явлення для впізнання: навч. посіб. Макіївка, 1998. С. 30.

² Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Пред'явлення для впізнання – засіб інформаційного забезпечення розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 48, 49.

³ Вирок Брусилівського районного суду Житомирської області від 24 травня 2018 р. у справі № 275/592/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74203296>.

*При винесенні рішення у справі суд, крім інших доказів, керувався даними протоколів пред'явлення особи для впізнання за фотознімками, згідно яких потерпілий ОСОБА_4 впізнав особу під № 1 – ОСОБА_2 та під № 3 – ОСОБА_1, які нанесли йому тілесні ушкодження*¹.

Варто відзначити, що пред'явлення особи для впізнання за фотознімками має окремі особливості, на які необхідно звернути увагу. Зокрема, на підготовчій стадії під час проведення попереднього допиту особи, яка повинна упізнати слід задавати питання спеціального характеру:

1) чи зможе допитуваний впізнати особу за ознаками зовнішнього вигляду в разі її пред'явлення для впізнання за фотознімками;

2) за якими саме ознаками допитуваний зможе впізнати пред'явлену йому особу на фотознімку:

а) комплексними (антропологічний тип, зріст, статура, вік);

б) анатомічними (форма голови, волосяний покрив голови, особливості шкірного покриву, ознаки брів, очей, носа, підборіддя тощо).

Хотілося б акцентувати на тому, що проведення попереднього опитування перед пред'явленням фотознімків для впізнання є обов'язковим відповідно до ч. 1 ст. 228 КПК України і недотримання даної вимоги призводить до визнання судом недопустимими доказами протоколів таких слідчих (розшукових) дій. Крім прямого порушення процесуальних вимог, недотримання даного правила апріорі виключає доцільність допущення особи, яка впізнає, до слідчої дії, оскільки відсутнє переконання у правдивості її показань і вибору, який вона може зробити.

Крім того, варто звернути увагу на ще одну можливу причину визнання недопустимим доказом протоколу пред'явлення для впізнання за фотознімками. Суд, крім іншого, оцінює необхідність проведення даної слідчої дії за фотографічним зображенням особи і за відсутності такої необхідності відповідно до вимог ч. 6 ст. 228 КПК не приймає до уваги протокол такого впізнання. Йдеться про те, що обвинувачені могли бути пред'явлені для впізнання безпосередньо, бо утримувалися під вартою і мали змогу взяти участь у цих слідчих діях на живо. Проведення впізнання заочно, на думку суду, позбавляє осіб, які пред'являлися для впізнання, права на реалізацію їхніх процесуальних прав під час проведення таких слідчих (розшукових) дій.

Звертають увагу на ще одне порушення, що часто має місце під час проведення впізнання за фотознімками, коли фотознімок обвинуваченого пред'являвся свідку разом із фотознімками відомих широкому колу осіб: футболістів, кіноакторів, політиків тощо. Суд вважає, що проведення цієї слідчої (розшукової) дії в зазначений спосіб свідчить про цілеспрямований намір слідчих органів за будь-яку ціну гарантувати бажаний результат у цьому кримінальному провадженні та вказує на необ'єктивність і упередженість

¹ Вирок Звенигородського районного суду Черкаської області від 30 червня 2016 р. у справі № 694/515/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58592263>

проведеного досудового розслідування. За таких обставин протокол цієї слідчої дії визнається недопустимим¹.

Необхідність проведення *обшуку* у досліджуваній категорії проваджень прямо визначається особливостями способу вчинення конкретного кримінального правопорушення. Так, якщо посягання на життя та здоров'я працівника правоохоронного органу планувалось заздалегідь, мав місце підготовчий етап, пов'язаний з підшукуванням відповідних засобів вчинення кримінального правопорушення, та/або етап приховання його слідів, необхідність відшукування таких об'єктів зумовлює потребу у проведенні обшуку. Крім того, проведення даної слідчої дії може зумовлюватись особливостями конкретної слідчої ситуації, пов'язаної, зокрема, з відсутністю (або дифіцитом) необхідної криміналістично значущої інформації.

Відтак, під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 КК України, завданнями обшуку є відшукування та вилучення:

зброя, знарядь злочину, тобто предметів, спеціально використаних для його вчинення (холодна чи вогнепальна зброя або окремі її частини чи боеприпаси, вибухові пристрої, ніж і т.п.);

слідів та іншої інформації про вчинене кримінальне правопорушення (предмети чи одяг зі слідами крові, слини, ґрунту або слідами пострілу, записки із погрозами про намір вчинити злочин (у тому числі повідомлення в електронному форматі) тощо).

Приклад. 08 вересня 2015 р. близько 20 год. в с. Кальне Сколівського району Львівської області в урочищі «Присліп» лісничим Опорецького лісництва ДП «Славське лісове господарство» ОСОБА_5 та майстром лісу Опорецького лісництва ДП «Славське лісове господарство» ОСОБА_4, які у відповідності до ст. 89 Лісового кодексу України та Постанови КМ України № 976 від 16.09.2009 р. «Про затвердження Положення про державну лісову охорону» мають статус працівників правоохоронного органу, виконуючи свої посадові повноваження виявили ОСОБА_1, який самовільно, без будь-якого дозволу, конем стягував деревину з місця незаконної самовільної рубки. Під час з'ясування на місці події потерпілими ОСОБА_4 та ОСОБА_5 у ОСОБА_1 обставини вчинення його дій, останній вийняв сокиру, почав нею розмахувати перед ними і висловлювати словесні погрози вбивством ОСОБА_5 та ОСОБА_4 з метою припинення їхньої службової діяльності. ОСОБА_5 при реальних підставах побоюватися здійснення ОСОБА_1 погрози вбивством, наказав йому припинити неправомірні дії, однак ОСОБА_1, не реагуючи на зауваження ОСОБА_5, а продовжуючи ці погрози, втік з місця події.

Незважаючи на невизнання своєї провини у скоєнні інкримінованого кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 345 КК України) ОСОБА_1, його винуватість повністю доведена доказами, у тому числі протоколом обшуку, з якого вбачається, що під час проведення слідчої дії на підставі ухвали слідчого судді Сколівського районного суду у житловому будинку та господарських

¹ Бойко А. О. Пред'явлення особи для впізнання: процедурні особливості та порушення на практиці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 512.

приміщень ОСОБА_1, що за адресою: АДРЕСА_2 було виявлено та вилучено: бич, 24 асортименти деревини, бензопилу «Дружба-4», дві сокири, ланцюг довжиною 1,5 м.¹

У разі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, яке пов'язане із нанесенням тілесних ушкоджень правоохоронцю, коло предметів пошуку і дослідження є більш широким. Поряд із вищезгаданими це може бути: одяг, в який був одягнений підозрюваний у момент вчинення злочину; інструменти і матеріали, які використовував підозрюваний для виготовлення (пристосування) предметів – знарядь злочину; предмети, які свідчать про вжиття підозрюваним заходів для приховання злочину – сліди спалення одягу, взуття, особистих речей, на яких можуть бути кров потерпілого або які можуть впізнати потерпілий і очевидці злочину, ганчірки, якими стиралась кров з одягу (тіла); будь-які речі і документи, що належали потерпілому тощо.²

Обшуки є доволі складними слідчими (розшуковими) діями та вимагають високої кваліфікації їх організаторів, а також ретельної підготовки до неї. Для результативного проведення обшуку слідчому, передусім, варто детально ознайомитися з наявними матеріалами і розробити план відповідно до умов та потреб конкретного провадження. Вкрай важливим є дотримання усіх процесуальних вимог на етапі підготовки до проведення обшуку, особливо у разі проведення слідчої дії у житлі чи іншому володінні особи^{3, 4}.

Варто також заздалегідь обмірковувати коло учасників обшуку, зокрема, доцільність та необхідність залучення до проведення слідчої дії спеціалістів. Так, залежно від предметів, що розшуковуються, вирішується питання залучення до обшуку кінолога зі службово-розшуковим собакою, вибухотехніка, спеціаліста з ІТ-технологій тощо. У будь-якому випадку до проведення обшуку варто залучати інспектора-криміналіста, який може надавати рекомендації щодо правильності опису речей у протоколі, забезпечити ефективне використання технічних засобів, здійснювати відеофіксацію перебігу слідчої дії та ін.

Особливо актуальним вищезазначене є після внесення змін до ст. 615 КПК України (Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану). Відповідно до нововведень, при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понять є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи

¹ Вирок Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 08 лютого 2019 р. у справі № 453/1547/15-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79701008>.

² Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. С. 160.

³ Процесуальний порядок проникнення до житла чи іншого володіння особи [Текст] : метод. рек. / [Вознюк А.А., Грига М.А., Дуда А.В., Кузмічова-Кисленко Є.В. та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 44 с.

⁴ Вознюк А., Грига М., Дуда А. Порядок проникнення до житла або іншого володіння особи: актуальні проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2(119). С. 68–82.

здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису¹.

Варто також акцентувати на недоліках під час відеофіксації обшуку, які можуть призвести до визнання таких доказів судом недопустимими. Так, часто окремі дії (відкриття сховищ та вилучення із них предметів) залишаються «поза кадром»: слідчий самостійно вилучає зі сховища певну річ, а лише потім оператор фіксує її на камеру. Трапляються також випадки, коли відеофіксація припиняється на період заміни елементів живлення або накопичувача пам'яті у технічному засобі, а слідчий у цей момент продовжує пошукові дії².

Особливістю проведення обшуків у досліджуваній категорії проваджень є необхідність їх проведення у службових кабінетах (за місцем роботи) потерпілого. Відповідно до вимог КПК України (ст. 233) ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених частиною третьою цієї статті³.

Оскільки службовий кабінет підпадає під категорію «інше володіння особи», то і правила проведення його обшуку також унормовані у згаданій нормі КПК України, на що варто звертати увагу для збереження доказової цінності даної слідчої дії у суді. Важливо також пам'ятати, що не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Тобто, якщо посягання на життя та здоров'я правоохоронця стануться у таких приміщеннях і виникне потреба у проведенні їхнього обшуку – ухвала суду не потрібна.

До участі у проведенні обшуку службового приміщення необхідно залучати керівника або замісника керівника того органу, у будівлі якого буде проводитися слідча (розшукова) дія. Бажаною є також участь самого потерпілого. Об'єктами обшуку в даному випадку будуть: робочий стіл потерпілого, його сейф, шафа, полиці, тобто предмети обстановки службового приміщення. Виявлені документи слідчий пред'являє понятим, а також керівнику підрозділу, присутньому під час проведення обшуку.

Цілком імовірно, що в процесі обшуку службового приміщення можуть бути оглянуті документи, що мають службовий характер та віднесені до категорії «для службового користування». Для уникнення розголошення відомостей, отриманих в такий спосіб, слідчий на початку проведення слідчої (розшукової) дії попереджає присутніх про неприпустимість розголошення інформації, що

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.

² Грига М. А. Деякі процесуальні та тактичні недоліки під час організації і проведення обшуку. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 196.

³ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.

стала їм відомою, із попередженням про відповідальність за ст. 387 КК України, про що зазначається в протоколі.

У випадку, якщо у керівника немає запасного ключа від сейфа потерпілого, слідчий приймає рішення про відкриття дверцят сейфа із застосуванням інструментів, про що відмічається у протоколі. Тоді при проведенні даної слідчої (розшукової) дії обов'язковою є присутність членів комісії із забезпечення режиму секретності, якими, у свою чергу, складається опис документів, що знаходяться в сейфі на момент його відмикання.

У контексті досліджуваного питання не можна оминати увагою *особистий обшук*, проведення якого є особливо затребуваним, коли вчинено злочин, пов'язаний із нанесенням тілесних ушкоджень. Відповідно до ч. 3 ст. 208 КПК України уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК України¹.

Необхідність проведення особистого обшуку в таких випадках зумовлена кількома обставинами. По-перше, у затриманого можуть знаходитись знаряддя злочину – як спеціально пристосовані для вчинення злочинів, так і інші, у тому числі випадкові, предмети, що були використані для нанесення тілесних ушкоджень потерпілому. По-друге, як свідчать матеріали слідчої і судової практики, такі особи можуть зберігати при собі вогнепальну та холодну зброю та інші предмети, зберігання чи носіння яких (або інші дії з якими) утворює самостійний склад злочину. Нарешті, негайне вилучення у підозрюваного вищевказаних предметів може припинити його можливий активний спротив і забезпечити безпеку оточуючих².

Суттєве значення в системі процесуальних заходів, здійснюваних в межах розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу мають *негласні слідчі (розшукові) дії*. Однак використання їх потенціалу під час розслідування розглядаваних злочинів, нажаль, є обмеженим внаслідок особливостей законодавчої конструкції ст. 345 КК України. Відповідно до ст. 12 КК України, кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1 та ч. 2 ст. 345, належать до нетяжких злочинів, а злочини передбачені ч. 3 та ч. 4 ст. 345 КК України – до особливо тяжких. Відтак, під час розслідування умисного заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 2 ст. 345 КК України) процесуальна можливість проведення більшості негласних слідчих (розшукових) дій відсутня. Водночас саме ці кримінальні правопорушення вчиняються найчастіше. Таким чином, за найскладнішої слідчої ситуації, коли затримати особу безпосередньо на місці вчинення такого злочину не вдалося, на практиці виникають ускладнення зі встановленням особи правопорушника та доведенням

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.

² Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. С. 154.

його вини через неможливість проведення більшої частини негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування нетяжких злочинів.

Попри це, якщо наявними способами та методами проведення оперативно-розшукових заходів все-таки вдалося встановити особу правопорушника, а його місцезнаходження органу досудового розслідування не відоме, доцільним є проведення негласної слідчої (розшукової) дії яка передбачена ст. 268 КПК України (Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу). Організація і проведення даної дії безпосередньо не обмежує конституційні права та свободи людини і громадянина, оскільки її об'єктом є технічних засіб, а не фізична особа. Крім того, під час установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу не контролюється будь-яка інформація, що передається засобами зв'язку, чи інша інформація, якою обмінюються особи, що перебувають у приміщенні, де знаходиться такий засіб. Тому відповідно до вимог вищезгаданої статті КПК України проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії не є винятковим і допускається у розслідуванні злочинів будь-якого ступеня тяжкості¹.

В сучасних реаліях, установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268 КПК України) є одним з найбільш ефективних засобів визначення місцезнаходження осіб – власників таких засобів. Застосування такого процесуального заходу засновано на наявності у слідства інформації про те, що зникла особа могла мати при собі радіоелектронні засоби – найчастіше це мобільні телефони, мобільні модеми інтернет-з'єднання, планшети та персональні комп'ютери (ноутбуки) обладнані відповідними модемами. Ідентифікаційні ознаки таких пристроїв, які необхідні для унікальної ідентифікації абонента, можуть бути отримані шляхом допиту свідків, а також під час інших слідчих (розшукових) дій. Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) дозволяє отримати інформацію про його місцезнаходження на момент запиту. Для встановлення місцезнаходження радіообладнання в певний час або проміжок часу в минулому, науковці слушно рекомендують звертатися до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до документів (носіїв інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо) в порядку, передбаченому главою 15 КПК України².

Зазначена інформація надасть змогу відстежити можливі маршрути переміщення розшукуваної особи, висунути чи перевірити версії щодо можливого його місцеперебування, причетних осіб тощо. За допомогою розглядуваної процесуальної дії можливо також, у разі потреби, встановити

¹ Романов В. О. Проведення негласної слідчої (розшукової) дії «Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу» в розрізі нетяжких та середньої тяжкості злочинів: проблемні питання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 6. Т. 2. 2016. С. 180–182.

² Коваленко А. В. Розслідування посягань на життя та здоров'я журналістів: монографія. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. С. 220.

послідовність та хронологію переміщень та використання радіообладнання, що належить або може належати іншим особам.

Як вже зазначалося, що у зв'язку віднесенням кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 та ч. 2 ст. 345 КК України до нетяжких злочинів, можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час їх розслідування є вкрай обмеженою. Так, проведення негласної слідчої (розшукової) дії установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) до постановлення ухвали слідчого судді у виняткових невідкладних випадках (ч. 1 ст. 250 КПК України) під час розслідування вищезгаданих кримінальних правопорушень є неможливим.

В межах розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 та ч. 4 ст. 345 КК України, які віднесені до особливо тяжких злочинів, допускається здійснення будь-яких негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених КПК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС. 2021. 353 с.
2. Беленок В. П. Кримінологічна характеристика потерпілих від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2(119). С. 59–67.
3. Беленок В. П. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2 (16). С. 42–51.
4. Бойко А.О. Пред'явлення особи для впізнання: процедурні особливості та порушення на практиці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 510–514.
5. Вирок Апеляційного суду Рівненської області від 02 листопада 2015 р. у провадженні № 12014180530000013. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53075574>.
6. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 11.01.2021 р. у справі № 359/10126/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94131310>
7. Вирок Брусилівського районного суду Житомирської області від 24 травня 2018 р. у справі № 275/592/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74203296>.
8. Вирок Васильківського міськрайонного суду Київської області від 06.04.2021 р. у справі № 362/1298/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96056946>.
9. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 21 лют. 2020 р. у справі № 688/1086/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87751917>.
10. Вирок Долинського районного суду Івано-Франківської області від 03 лютого 2021 р. у справі № 343/1336/20. *Єдиний державний реєстр досудових рішень*. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/94600809/>.
11. Вирок Звенигородського районного суду Черкаської області від 30 червня 2016 р. у справі № 694/515/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58592263>.
12. Вирок Ківерцівського районного суду Волинської області від 05 січ. 2021 р. у справі № 58/2623/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94004334>.
13. Вирок Рівненського міського суду Рівненської області від 23 червня 2022 р. у справі № 569/9419/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105901149>.
14. Вирок Сосницького районного суду Чернігівської області від 15.03.2021 р. у справі № №739/1291/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95548794>.

15. Вирок Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 08 лютого 2019 р. у справі № 453/1547/15-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/79701008>.

16. Вознюк А., Грига М., Дуда А. Порядок проникнення до житла або іншого володіння особи: актуальні проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 2(119). С. 68–82.

17. Габуда А. С. Правове значення вжитого в ст. 342 КК України формулювання «під час виконання обов'язків». *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. Київ: НАВС. С. 173–179.

18. Гладкова Є. О. Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів: науково-методичні рекомендації. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016. 48 с.

19. Грига М. А. Деякі процесуальні та тактичні недоліки під час організації і проведення обшуку. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 195–197.

20. Гусева В. О. Деякі особливості використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту у злочинах проти життя та здоров'я особи. *Актуальні питання досудового розслідування та криміналістики*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 05 груд. 2014 р.). Харків: ХНУВС, 2014. С. 367–369.

21. Гусева В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. 452 с.

22. Гусева В. О. Обставини, що підлягають з'ясуванню при посяганні на життя працівника правоохоронного органу. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2017 р.). Київ: НАВС, 2017. С. 208–210.

23. Гусева В. О. Слідчі ситуації початкового етапу розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 218–223.

24. Гусева В. О. Тактичні й організаційні особливості проведення огляду місця події під час розслідування посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Национальный юридический журнал: теория и практика* (National law journal: theory and practice). 2018. № 3-1 (31). С. 111–114.

25. Гусева В. О. Тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні посягань на життя працівника правоохоронного органу. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 1. С. 228–234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2018_1_28.

26. Гусева В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: дис. ... док-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.

27. Гусева В. О. Характеристика окремих видів слідчого експерименту під час розслідування кримінальних правопорушень. *Судова та слідча практика в Україні*. 2019. № 8. С. 52–56.

28. Даниленко А. В., Савчук Т. І., Купріянова Л. С., Гусева В. О. Деякі проблемні питання освідування осіб. *Ученые записки Таврического национального*

университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 180–185.

29. Дубонос К. В. Застосування фото та відеозйомки при проведенні огляду місця ДТП: метод. рек. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2011. 47 с.

30. За погрози посадовцю Черкаської поліції та підпал його автомобіля оголошено підозру колишньому поліцейському. *Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України на Facebook*. URL: <https://m.facebook.com/959666410789182/posts/4006333252789134/>.

31. За погрозу зброєю патрульним чоловікові загрожує кримінальна відповідальність. *Сайт патрульної поліції*. URL: <http://patrol.police.gov.ua/2020/12/31/za-pogrozu-zbroeyu-patrulnym-cholovikovi-zagrozhuje-kryminalna-vidpovidalnist/>

32. Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень: арэф. дис. канд..юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. 23 с.

33. Загородній І. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень: дис. ... канд..юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2018. 144 с.

34. Звіт про склад засуджених за 2022. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

35. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ МВС України від 3 лист. 2015 р. № 1339. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

36. Кобець С. В. Криміналістична характеристика осіб, які вчиняють погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3(17). С. 158–166. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.3.1

37. Кобець С. В. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2022. V. 9, Iss. 2. С. 54–60. DOI: 10.46340/eppd.2022.9.2.7. URL: https://eppd13.cz/?page_id=1853.

38. Кобець С. В. Обстановка вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 25 лют. 2022 р.). Київ: Нац. акад. Держ. прикорм. служби України, 2022. С. 656–659.

39. Коваленко А. В. Розслідування посягань на життя та здоров'я журналістів: монографія. Северодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 268 с.

40. Корж В. П. Огляд місця події: процесуальні особливості, криміналістичні рекомендації. Науко-практичний посібник для слідчих, прокурорів, поліцейських патрульної та кримінальної поліції. Харків: 2018. 264 с.

41. Криминалистическая методика расследования отдельных видов и групп преступлений: учеб. пособие / В. Д. Зеленский [и др.] Краснодар: КубГАУ, 2013. 355 с.

42. Криміналістика: підручник / В.В. Пяковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 544 с.

43. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 5 квіт. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

44. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

45. Кучинська О. П., Щиголь О. В. Гарантії прав особи при проведенні освідчування: сучасний стан, актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 4. С. 54–62.

46. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Пред'явлення для впізнання – засіб інформаційного забезпечення розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 46–53.

47. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчикова В. Є. Учасники освідчування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 1. С. 121–132.

48. Лук'янчиков Є.Д., Моїсєєв О.М. Пред'явлення для впізнання: навч. посіб. Макіївка, 1998. 104 с

49. Малиновська О. Проблема розслідування заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. №3. С. 47. С. 45–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_3_1.

50. Мирошніченко А. Витоки мотиву помсти щодо працівників правоохоронних органів і суду. *Право та державне управління*. 2016. № 2. С. 7, 8. URL: <http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/>

51. Наїзд на ногу поліцейського під час спроби втечі на авто – працівник ДФС постане перед судом. *Державне бюро розслідувань*. URL: <https://dbr.gov.ua/news/naizd-na-nogu-policejskogo-pid-chas-sprobi-vtechi-na-avto-pracivnik-dfs-postane-pered-sudom>.

52. Пиріг І. В., Кайко В. І., Варданян Л. К. Можливості використання науково-технічних засобів при допиті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 126–131.

53. Покаранням за погрозу вбити поліцейського стали 4 місяці арешту. *Донецька обласна прокуратура*. URL: <https://don.gp.gov.ua/ua/news.html>

54. Постанова Верховного Суду від 21 вересня 2021 року у справі № 495/8147/17, провадження № 51-753км21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99951241>.

55. Постанова третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14 квіт. 2021 р. у справі № 199/2151/18. URL: https://zib.com.ua/ua/147875-vdariti_policeyskogo_v_nis_z_motiviv_samozahistu_ne_e_zloch.html.

56. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1339 від 3 листоп. 2015 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>

57. Процесуальний порядок проникнення до житла чи іншого володіння особи [Текст]: метод. рек. / [Вознюк А.А., Грига М.А., Дуда А.В., Кузмічова-Кисленко Є.В. та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 44 с.

58. Романов В. О. Проведення негласної слідчої (розшукової) дії «Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу» в розрізі нетяжких та середньої тяжкості злочинів: проблемні питання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 6. Т. 2. 2016. С. 180–182.
59. Сенько М. М., Беленок В. П. Про об'єктивну сторону складу злочину погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 1. С. 294–304.
60. Сіротченков Д. Ю. Організаційно-тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 309–315.
61. Слободянюк Б. К. Розслідування умисного знищення або пошкодження чужого майна: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Ірпінь, 2016. 238 с.
62. Смірнова І. Дотримання прав особи при слідчій дії освидування. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/dotrymannya-prav-osoby-pry-slidchij-diyi-osviduvannya/>
63. Таран О. В., Кіцелюк В. М., Грига М. А. Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 47 с.
64. У Харкові сталася масштабна бійка з поліцейськими. Сайт ТСН. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/u-harkovi-stalasya-masshtabna-biyka-z-policeyskimi-novini-ukrayini.html>.
65. Ухвала колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Львівського апеляційного суду від 24 січ. 2019 р. у справі № 439/1709/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80208857>.
66. Федорчук І.М. Вчинення злочину особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, як обставина, що обтяжує покарання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 87–97.
67. Фурман Я. В., Приходько Ю. П., Нечеснюк М. В., Харечко Н. В. Дії учасників слідчо-оперативної групи на місці події, пов'язаному з вибухом: методичні рекомендації. Київ, 2018. 45 с.
68. Чи можна виправдати особу, яка вдарила поліцейського у відповідь – думка ВС. *Закон і Бізнес*. URL: <https://zib.com.ua/ua/149353.html>
69. Чупрікова І.Л. Деякі особливості процедури допиту та пред'явлення для впізнання, які впливають на допустимість отриманих результатів. *Право і суспільство*. 2015. № 6(3). С. 192–196.
70. Щербакова Г. Проведення огляду місця події під час розслідування грабежів та розбоїв. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. № 3. 2016. С. 262–269.

Наукове видання

ВОЗНІЮК Андрій Андрійович
КОБЕЦЬ Сергій Васильович
ГРИГА Марія Андріївна
ДРОЗД Олексій Юрійович
ПАРХОМЕНКО Юрій Олександрович

РОЗСЛІДУВАННЯ ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ПРАЦІВНИКА
ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

Методичні рекомендації

Комп'ютерна верстка: *М. А. Грига*

Підп. до друку 27.03.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 3,72. Наклад 50 прим.

Віддруковано в друкарні ТОВ «7БЦ»
03067, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017